
9:e årg. 1906.

Oktober.

N:o 4.

STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFT

FÖR

POLITIK — STATISTIK — EKONOMI

UTGIFVEN AF

PONTUS E. FAHLBECK

Pris för årgång 6 kr.

Lösnummer af detta häfte kostar 2 kr. 50 öre

LUND

STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFTS EXPEDITION

• DISTRIBUTÖR: C. W. K. GLEERUP.

Prenumerationsanmälan.

Statsvetenskaplig Tidskrift utkommer under 1906 efter samma plan och under samma ledning som innevarande år.

Tidskriften skall, med undvikande af ett alltför strängt anlitande af den vetenskapliga framställningens yttre former, likväl städse söka meddela ett fullt vetenskapligt innehåll dels genom *uppsatser* i politik — detta ord taget i sin äldre och mera omfattande bemärkelse — statistik och ekonomi, dels genom kortfattade *meddelanden* från hithörande områden. Därjämte skola i öfversiktlig form refereras viktigare *prejudikat* m. m. ur Sveriges administrativa praxis. På grund af därom från åtskilliga håll framställd begäran kommer tidskriften dessutom att meddela kortare anmälningar och granskningar af nyutkommen statsvetenskaplig litteratur, hufvudsakligen svensk men vid förekommande tillfälle äfven norsk och dansk.

Tidskriften vill för öfrigt, utan att sluta sig till något parti och utan att göra sig solidarisk med de åsikter, som i dess spalter kunna komma till uttryck, söka uppnå största möjliga objektivitet, omväxling och gedigenhet i innehållet, och härutinnan vågar den ock hoppas på framgång, då från olika håll bidrag utlofvats eller eljest för framtiden ställts i utsikt af vårt lands mest framstående författare på statsvetenskapernas område.

Tidskriften kommer att redigeras af undertecknad med biträde af Fil. Lic. S. WALLENGREN såsom redaktionssekreterare. Därjämte hoppas redaktionen såsom hittills kunna påräkna medverkan till prejudikatafdelningen af kammarrådet dr G. THULIN. Litteraturafdelningen kommer att redigeras af Fil. Lic. F. HJELMQVIST.

Tidskriften utkommer i 5 häften om året, omfattande minst 20 ark. Prenumerationspriset blir såsom hittills 6 kr. för år. Lösa häften säljas i mån' af tillgång till ett pris af c:a 50 öre pr ark.

Prenumeration kan ske antingen genom postverket eller direkt hos «Redaktionen af Statsvetenskaplig Tidskrift, Lund».

Eftertryck utan angifvande af källan förbjudes.

Lund i december 1905.

P. Fahlbeck.

Innehåll:

Ludvig Widell, Statistiska Tabellkommissionen 1756—1906.

Sigfrid Wieselgren, Är skandinavismen död?

Pontus Fahlbeck, Finland och dess nya landtdag.

Rudolf Kjellén, Japans »ancien régime». En studie i orientalisk författnings-historia.

Strödda meddelanden.

Statistiska Tabellkommissionen. 1756—1906.

Af
Öfverdirektör Ludvig Widell.

Den 11 oktober i år har halftannat sekel förflutit, sedan den statistiska tabellkommissionen, det första statistiska ämbetsverk i världen, inrättades och därmed slutstenen lades i det storverk, som här namnet det svenska tabellverket. För alla tider har Sverige därmed åt sig vunnit hedersplatsen såsom banbrytande på befolkningsstatistikens område. Och så fast och säkert lades för ett och ett halft århundrade sedan grundvalarna för vår befolkningsstatistik, att de kunnat förblifva i hufvudsak de samma ännu idag; mångfaldiga utvidgningar och förbättringar har tabellverket undergått under sin långa tillvaro, men grunden har städse legat orubbad kvar. Så är då också statistiska tabellkommissionen icke något som blott varit; allt fortfarande äger den bestånd, om också under andra former och jämväl annan benämning. Ty den inrättning, som i våra dagar här dess namn, har ej mycket gemensamt med den gamla tabellkommissionen, men från denna nedstammar i stället vår nuvarande statistiska centralbyrå. På visst sätt är det sålunda dennas hundra-femtioårsjubileum, vi i dagarna kunna fira.

* * *

Under loppet af det sjuttonde århundradet och delvis redan tidigare hade man mångenstädes i Europa börjat inom kyrkoförsamlingarna föra regelbundna förteckningar öfver vigde, födde och döde. Här i Sverige kunna dylika här och hvar påvisas från förra hälften af det nämnda århundradet, men först genom 1686 års kyrkolag gjordes deras förande obligatoriskt. I denna stadgades nämligen, att i kyrkoböckerna skulle införas de i församlingen vigde; födde och döde samt in- och utflyttade, sålunda alla de uppgifter, som erfordras för en statistik öfver befolkningsrörelsen eller befolkningens årliga förändringar. Men man stannade ej härvid. Genom att prästerna ålades att »hålla vissa längder på alle sine åhörare Huus ifrån Huus, Gård ifrån Gård,» skapades de s. k. husförhörslängderna och därmed det bästa material för kännedom om befolkningens tillstånd, dess antal och fördelning efter kön, ålder, civilstånd o. s. v., som någon stat haft till sitt förfogande. Redan vid slutet af 1600-talet förefunnos sålunda alla för en fullständig befolkningsstatistik erforderliga uppgifter, men att använda kyrkoböckerna för att af dem vinna kännedom om landets befolkningsförhållanden, därpå tänkte ännu ingen.

Först närmare ett halft sekel efter kyrkolagens utfärdande synes en och annan hafva kommit till insikt om, hvilka värdefulla upplysningar, som kunde stå att hämta ur kyrkoböckerna. Sannolikt var det till följd af den, åtminstone som man trodde, svåra folkbristen efter Karl XII:s krig, som man i Sverige först började sysselsätta sig med befolkningsfrågor. Äran af att hafva varit den förste, som tänkt på att använda kyrkoböckerna i befolkningsstatistiskt syfte torde med all sannolikhet tillkomma den utmärkte biskopen *Erik Benzelius*, som sålunda skulle vara att räkna som den förste upphofsmannen till vår svenska befolkningsstatistik ¹⁾. Under riksdagen 1734 öfverlämnade nämligen denne till kammarkollegium en med ledning af kyrkoböckerna utarbetad uppgift öfver födde, döde och nativitetsöfverskott under åren 1721—1730 i Linköpings stift. Härigenom väcktes inom kammarkollegium

---

¹⁾ Rörande ett af d. v. assessorn v. Hökerstedt enligt egen uppgift redan tidigare framställt förslag om insamlande af befolkningsstatistiska uppgifter saknas närmare kännedom.

tanken på en allmän riksstatistik öfver födde och döde, och på kollegii förslag beslöt så regeringen den 29 januari 1736, att konsistorierna skulle från kontraktsprostärne infordra och till K. M:t öfversända uppgift öfver antalet födde och döde under åren 1721—1735, samt att dylika uppgifter sedermera skulle insändas för hvarje år. Påbudet förnyades i något förändrad form följande året på förslag af den s. k. sundhetskommisionen, som sedermera — åtminstone för vissa år — upprättade sammandrag af de inkomna uppgifterna. Den början till en allmän befolkningsstatistik, som sålunda gjordes, blef dock ej af synnerligen stor betydelse. Endast rörande de födde och döde lämnades uppgifter, som dessutom voro af knapphändigaste slag, och som jämväl långt ifrån fullständigt inkommo. Hos samtiden synas sundhetskommisionens befolkningsstatistiska arbeten icke hafva väckt någon uppmärksamhet, och för den följande utvecklingen blefvo de af ringa betydelse.

Uppslaget till tabellverkets inrättande kom från annat håll, från den 1739 stiftade vetenskapsakademien. Redan tidigt började man inom denna syssla med befolkningsstatistiska frågor, troligen under inflytande af de märkliga undersökningar på detta område, som gjorts af män sådana som *Graunt* och hans efterföljare, de s. k. politiska aritmetici, samt framför allt *Süssmilch*, hvars banbrytande »Göttliche Ordnung» utkom år 1741. Särskildt var akademiens år 1744 valde sekreterare *Pehr Elvius* lifligt intresserad härför. Med användande af de förut omnämnda till sundhetskommisionen insända uppgifterna rörande födde och döde samt vissa andra uppgifter, som han enskildt vetat förskaffa sig, gjorde Elvius 1746 ett försök att beräkna rikets folkmängd, ett försök, som måste betraktas som öfverraskande vällyckadt, då den af honom beräknade folkmängdssiffran, 2,097,009 personer i Sverige med Finland, sannolikt mycket nära öfverensstämmer med den verkliga. Enligt vetenskapsakademiens beslut af den 8 november 1746 meddelades de af Elvius utförda beräkningarna till riksdagens sekreta utskott i ett memorial med titel: »Menighetens talrikhet i Sveriges Rike»; att offentliggöra dem kunde ej ifrågakomma, då enligt samtidens uppfattning befolkningens antal var en viktig statshemlighet. På detta sätt fördes frågan om

en svensk befolkningsstatistik af vetenskapsakademien inför sekreta utskottets forum.

Redan innan utskottet fått mottaga vetenskapsakademiens memorial, hade emellertid saken berörts inom utskottet. Med anledning af de bristfälliga upplysningar rörande befolkningsförhållandena, som de enligt ett beslut vid 1734 års riksdag af landshöfdingarna afgifna riksdagsberättelserna meddelade, hade nämligen d. v. brigadieren *Jacob Albrecht von Lantingshausen* till utskottet ingifvit ett memorial, som innehöll intet mindre än ett fullständigt utarbetadt förslag till en allmän svensk befolkningsstatistik, omfattande ej blott befolkningsrörelsen utan äfven befolkningens tillstånd. Det synes dock föga sannolikt, att detta så vidtomfattande förslag af en enskild riksdagsman skulle hafva ledt till någon vidare påföljd, om det icke vunnit det kraftigaste understöd genom vetenskapsakademiens ofvannämnda memorial, hvilket kort efter inkom till utskottet och där tyckes hafva väckt stor uppmärksamhet. I grunden torde väl vetenskapsakademiens andel i förtjänsten om, att de följande besluten om tabellverkets inrättande kommo till stånd, hafva varit väl så stor som von Lantingshausens, om också denne hade inom utskottet först tagit initiativ i frågan; det förefaller till och med sannolikt, att den plan för tabellverket, som slutligen blef antagen; i verkligheten utarbetats inom vetenskapsakademien. — Såväl von Lantingshausens som vetenskapsakademiens memorial hänsköts till statsdeputationen, som emellertid först omedelbart före riksdagens åtskildjande blef färdig med frågans behandling. Den 18 december 1747 justerades i deputationen en i sekreta utskottets namn till K. M:t affärdad skrivelse med förslag till tabellverkets upprättande och fullständig plan för detsamma. Utskottets skrivelse föredrogs och bifölls i rådet den 3 februari 1748, och härmed var alltså det afgörande beslutet fattadt.

Enligt den sålunda stadfästade planen för tabellverket skulle prästerskapet i hvarje församling årligen afgifva uppgifter, dels rörande födde, döde samt ingångna och upplösta äkten-skap, dels äfven rörande befolkningens tillstånd, hvarom nu för första gången uppgifter infordrades. Samtliga dessa uppgifter skulle afgifvas ganska specificerade; för de födde sålunda med

fördelning efter kön, äkta eller oäkta börd, en- eller flerfostriga bördar samt lefvande födde och dödfödde; för de döde skulle uppgifter lämnas rörande dödsorsaken, kön och ålder; hvad slutligen folkmängden beträffar, så skulle denna fördelas efter kön, ålder, civilstånd och i viss mån äfven yrke. Samtliga dessa uppgifter skulle, såsom nämnt, årligen ¹⁾ församlingsvis afgifvas, hvarefter sammandrag af dem skulle upprättas prosteri-, stifts- och länsvis. Länsammandragen skulle så insändas till kanslikollegium, som slutligen skulle uppgöra »generaltabeller» för hela riket. Ursprungliga meningen var, att tabellverket skulle taga sin början med året 1748, men uppskötts sedermera därmed till år 1749.

Generaltabellernas utarbetande uppdrogs af kanslikollegium åt dess ledamot kanslirådet *Edvard Carleson*, sedan 1746 jämväl ledamot af vetenskapsakademien. För arbetets utförande adjungerade denne med sig, efter anmodan af kollegium, tre andra ledamöter af vetenskapsakademien, nämligen assessorn i kommerskollegium *Ulrik Rudenschiöld*, öfverdirektören för landtmäteriet *Jacob Faggot* och *Elvius'* efterträdare som akademiens sekreterare, den sedan så ryktbare *Pehr Wargentin*. Såsom de kommitterades sekreterare tjänstgjorde den nyssnämnde Faggots son landtmäteringenjören *Jacob J. Faggot*. Då arbetet på tabellverket för samtliga dessa endast var en oafflönad bisyssla och dessutom de inkommande länstabellerna voro behäftade med åtskilliga fel och oegentligheter, kunde generaltabellernas sammandragande helt naturligt icke gå synnerligen fort, först i slutet af år 1755 kunde sålunda 1749 års tabeller definitivt uppgöras. Tabellerna jämte ett med anledning af dem af kommitterade utarbetadt betänkande öfverlämnades i början af år 1756 till den då samlade riksdagens sekreta utskotts statsdeputation. Samma utskottsdeputation, på hvars förslag tabellverket inrättats, fick sig sålunda nu meddeladt den nya inrättningens första resultat. Kommitterades betänkande och bifogade generaltabeller studerades i deputationen med stort intresse och, såsom det heter i deputationens protokoll för den 31

¹⁾ Enligt kungl. beslut den 7 juli 1752 skulle dock folkmängdstabellen därefter uppgöras blott för hvar tredje år.

mars 1756, »icke utan särdeles wälbehags förklarande öfver de wigtiga upplysningar, som deraf äro att inhemta, samt öfver förträffeligheten af denna anstalt, hvars like hos ingen annan Nation ännu är till finnande, men derhos med en myckenhet bedröfvande reflexioner öfver den förmärkta stora disproportion mellån landets widd och inwånarnes antal m. m.»

De wiktiga resultat, tabellverket redan under sin första tillvaro haft att uppvisa, motiverade tillfullo dess framtida bestånd; också anhöll sekreta utskottet i skrifvelse till K. M:t den 20 augusti 1756, att »de Committerade, hvilka under Cantzli Collegii inseende werket om händer haft och dervid en berömlig möda och omtanke användt, måge med Eders Kongl. Majestäts nådiga consistorial, såsom en Commission warda authoriserade, att med deras påbegynta arbete fortfara och med Landshöfdingar, Consistorier samt flere vederbörande, immediate correspondera öfver hvad, som dervid kan nödigt finnas: hvarigenom vinnes, att de göromål, som dervid dagel. förefalla, skyndsammare kunna afhjelpas, än om Cantzli Collegium, effter den omgång härtill måst brukas, skulle dermed alltjämt beswäras». Samtidigt föreslog utskottet till kommissionens sekreterare den af de förutvarande kommitterade såsom sådan använde J. Faggot, jun., med ett årligt arfvode af 400 dal. s:mt. Med bifall till utskottets anhållan, utfärdade så K. M:t den 11 oktober 1756 nådigt »Constitutorial för Commissionen öfwer Tabell Verket», hvari till dess ledamöter förordnades de dittillsvarande kanslikollegii kommitterade och till sekreterare den förutnämnde J. Faggot. Härmed var statistiska tabellkommissionen bildad, och Sverige hade fått sitt statistiska ämbetsverk, fyrtio år före något annat land i världen.

Ursprungligen var dock ej meningen, att tabellkommissionen skulle blifva ett verkligt själfständigt ämbetsverk. Samtidigt som det kungliga konstitutorialet för tabellkommissionen utfärdades, afläts äfven ett kungligt bref i saken till kanslikollegium. Enligt detta skulle kommissionen stå under kollegii inseende så till vida, att ledamöter i densamma utnämndes på förslag af kollegium, att kollegium skulle med sitt utlåtande beledsaga tabellkommissionens riksdagsberättelser, och att kommissionen skulle för sin brefväxling begagna kollegii fribrefsbok. Emellertid upphörde mycket

snart förbindelsen mellan kanslikollegium och tabellkommissionen. Stadgandet, att kommissionens berättelser skulle beledsagas af kanslikollegii utlåtande, tyckes aldrig hafva blifvit tillämpadt, och sedan riksrådet *Mathias von Hermansson* den 25 juli 1769 utnämns till ordförande i »Kungl Maj:ts öfwer Tabell-värket i Riket förordnade Commission», framträder tabellkommissionen såsom ett fullt själfständigt ämbetsverk. Ordförandeplatsen anförtroddes därefter städse åt innehafvare af rikets högsta värdigheter, såsom excellenser och presidenter, och på ordförandens förslag utnämnde K. M:t kommissionens ledamöter, vanligen fyra till antalet. Det enda minne af tabellkommissionens underordnande under kanslikollegium, som återstod vid kommissionens upplösning eller rättare omorganisering 1858, var dess rättighet att begagna utrikesdepartementets fribrefsbok, hvarjämte tabellkommissionen och dess efterträdare statistiska centralbyrån ända till 1878 räknades såsom tillhörande K. M:ts kansli.

De aflönings- och andra penningmedel, som stodo till tabellkommissionens förfogande, voro ytterligt ringa. Kommissionens ordförande och ledamöter åtnjöto ej såsom sådana något arvode, och ända till år 1795 hade kommissionen till sitt biträde endast en, föröfrigt mycket knappt aflönad, tjänsteman, sekreteraren. Nämda år tillkom en kammarskrifvarebefattning, som 1802 utbyttes mot en revisorstjänst, samtidigt som lön beviljades till en vaktmästare (»kammardräng») och ett anslag ställdes till förfogande för »legohjelp för tabell-sammandragen». Under de följande åren undergingo löner och öfriga anslag någon, ehuru mycket otillräcklig höjning, men antalet tjänstebefattningar förblef oförändradt ända till år 1858.

Att tabellkommissionen, trots dessa ogynnsamma förhållanden, kunnat utföra ett så betydande och förtjänstfullt arbete, som den faktiskt gjort, vittnar högt om nitet och intresset såväl som dugligheten hos dess ledamöter och tjänstemän, så mycket mera som kommissionen under de första åren icke ens hade den tillfredsställelsen att få framlägga resultaten af sitt arbete under allmänhetens ögon. Tabellverkets siffror betraktades nämligen såsom riksviktiga hemligheter, som man ej utan våda kunde låta komma till allmänhetens kännedom. Enligt sekreta utskottets af K. M:t

bifallna förslag till tabellverkets inrättande skulle visserligen uppgifterna rörande befolkningsrörelsen få meddelas vetenskapsakademien och collegium medicum, men däremot skulle statistiken öfver själfva folkmängden vara »Kungl. Maj:t och Regeringen ensamt förbehållen, såsom en stor hemlighet». Inom tabellkommissionen kändes dock lifligt behovet af att gifva allmänheten del af de resultat, tabellverket hade att uppvisa, icke minst för att på så sätt väcka intresse hos prästerskapet för den nya inrättningen och därmed egga det till större noggrannhet och omtanke vid uppgifternas afgifvande. I denna afsikt offentliggjorde Wargentín — som redan från början torde hafva varit den ledande bland kanslikollegii kommitterade, liksom han sedermera var det inom tabellkommissionen — i vetenskapsakademiens handlingar för åren 1754 och 1755 en rad uppsatser med titel: »Anmärkningar om nyttan af årliga Förteckningar på födde och döde i ett Land», hvori han meddelade åtskilliga uppgifter ur tabellverket, dock naturligtvis ej de så ängsligt hemlighållna befolknings-siffrorna. Härmed var början skedd till hemlighetsmakeriets brytande. Vid riksdagen 1760—62 togs så ett ytterligare steg i denna riktning. I skrifvelse den 13 maj 1762 anhöll sekreta utskottet, att K. M:t ville anbefalla kommissionen att vid hvarje års slut i vetenskapsakademiens handlingar införa hvad som kunde vara lämpligt att offentliggöra rörande tabellverket. Dock var tydligen uppfattningen inom utskottet den, att själfva folkmängds-siffrorna fortfarande måste hållas hemliga. Men nu lät tabellkommissionen slöjan fullständigt falla. I vetenskapsakademiens handlingar för år 1764 infördes en af tabellkommissionens sekreterare *Edvard Fredrik Runeberg* på kommissionens vägnar författad uppsats om »Svea Rikes Folknummer och naturliga Styrka,» i hvilken för första gången uppgift lämnades rörande rikets folkmängd. Under de följande åren offentliggjordes sedermera i vetenskapsakademiens handlingar ett stort antal uppsatser rörande tabellverket, de flesta författade af Wargentín, Runeberg och *Henrik Nicander*, Wargentíns efterträdare såsom medlem af tabellkommissionen. Däremot offentliggjordes icke under 1700-talet tabellkommissionens officiella berättelser; den första af dessa, som blif-

vit tryckt, är femårsberättelsen för åren 1811—1815. De följande berättelserna hafva samtliga blifvit offentliggjorda.

Samtidigt som tabellkommissionen sålunda arbetade på att vetenskapligt fruktbar göra och bibringa allmänheten kännedom om resultaten af tabellverket, hade den gifvetvis sin uppmärksamhet riktad på att få själfva tabellmaterialet säkrare och fullständigare. Att här redogöra för alla de förändringar och förbättringar, vår befolkningsstatistik undergått under de hundra år, den stod under tabellkommissionens vård, förbjuder dock utrymmet. Här må endast erinras om den förnämsta af alla dessa förbättringar, nämligen att enligt kungl. förordn. den 31 augusti 1793 prosteritabellerna skulle utan föregående läns- eller stiftssammandrag direkt insändas till tabellkommissionen, hvarigenom en verklig kritisk behandling af primäruppgifterna först möjliggjordes. Nio år senare togs ett ytterligare steg, då enligt de nya af af K. M:t den 11 maj 1802 stadfästa formulären för primäruppgifterna uppgifter skulle af prostarne afgifvas för hvarje socken och med åtskillnad mellan landsbygd och städer.

Den svenska tabellkommissionen och det svenska tabellverket hafva för befolkningsstatistikens utveckling ägt en betydelse, som knappast kan öfverskattas. I tabellkommissionen förefanns det första exempel på ett ämbetsverk, uteslutande egnadt åt statistisk verksamhet, och därmed blef den förebilden för de statistiska byråer, som från 1800-talets början upprättades i det ena landet efter det andra. Och för den vetenskapliga befolkningsstatistiken hafva tabellverkets siffror varit af en utomordentlig betydelse. För första gången förelågo befolkningsstatistiska uppgifter för ett helt land; af dessa kunde dragas slutsatser af helt annan säkerhet och räckvidd än af de sporadiska uppgifter för smärre områden, man dittills haft till sitt förfogande. Med ifver studerades ute i Europa de små afhandlingar i vetenskapsakademiens handlingar, i hvilka tabellkommissionens medlemmar och främst Wargentins redogjorde för sina rön på befolkningsstatistikens område. Visserligen har man, särskildt från tyskt håll, velat göra gällande, att Wargentins inflytande på befolkningsstatistikens utveckling skulle varit af mera skadlig än gagnande art på grund af det sätt, hvarpå han användt den s. k. halleyska metoden för beräknande

af dödligheten, men att detta påstående uteslutande hvilar på missförstånd, har nyligen till full evidens ådagalagts af *G. Eneström*. Och med fullt skäl har en man som *Levasseur* velat fästa Wargentins namn vid den metod för beräkande af dödlighetstabeller, som numera vanligen användes, då fråga är om en hel befolkning. Men vår gamla tabellkommission har ej blott haft betydelse för den utveckling, som varit; de af denna med så utomordentlig flit och möda åstadkomna befolkningsstatistiska tabellerna utgöra ännu i dag för vetenskapen en verklig guldgrufva, tyvärr ännu blott delvis bearbetad.

Så banbrytande än den statistiska tabellkommissionens verksamhet varit, och så stort värde dess arbete också äger än i dag, så förmådde den dock ej i längden följa med utvecklingen, den blef efter sin tid. Grunden härtill låg i dess organisation. Sammansatt af oaflönade medlemmar och med en ringa, dåligt aflönad arbetspersonal till sitt förfogande, förmådde den aldrig föra vår befolkningsstatistikens utveckling öfver en viss gräns. I verkligheten var den gränsen nådd redan få år efter det förra århundradets början. Ty hvarje ytterligare framsteg förutsatte, att tabellkommissionen skulle få tillgång till verkliga afskrifter af kyrkoböckerna, icke såsom dittills endast tabellariska utdrag. Men till bearbetning af ett dylikt vidlyftigt material, därtill kunde tabellkommissionen ej vara lämpad. Och samtidigt utvecklade sig på alla områden statens och samhällets lif allt rikare, öfverallt framträdde då också behovet att statistiskt kunna följa dess utveckling. Så växte fram den ena grenen af vår statistik efter den andra, men utan inbördes samband och utan fackmässig ledning kunde deras arbete ej blifva tillfredsställande.

För andra gången tager då riksdagen initiativet i fråga om vår statistikens utveckling. Redan vid riksdagarna 1812, 1823 och 1844—45 hade frågan om den officiella statistikens omorganisation varit före, och vid riksdagen 1823 hade ett utskott till och med uttalat sig till förmån för upprättandet af en statistisk byrå. Något positivt resultat hade dock ej dessa riksdagsförhandlingar medfört. Vid riksdagen 1853—54 väcktes så motioner i frågan i prästeståndet af professor *F. F. Carlson* samt i borgare-

ståndet af rådmannen *L. V. Henschen* och borgmästaren *A. H. Frick*. Samtliga motionärer voro ense om nödvändigheten af att i ett statistiskt ämbetsverk, af Henschen och Frick benämndt statistisk centralbyrå, centralisera hela den officiella statistiken. Stats- samt allmänna besvärs- och ekonomiutskotten, till hvilka motionerna hänskjutits, anslöto sig i sitt gemensamt afgifna betänkande fullständigt till motionärernas åsikt och tillstyrkte riksdagen att hos K. M:t anhålla om utarbetande af plan och förslag till inrättande af ett statistiskt ämbetsverk, omfattande tillika den dåvarande tabellkommissionen. Utskottets förslag bifölls af riksdagen, som den 18 oktober 1854 till K. M:t aflät skrifvelse i enlighet härmed. Samma klara, målmedvetna uppfattning, som tryckte sin prägel på 1747 års sekreta utskotts behandling af frågan om tabellverkets inrättande, densamma kan man säga äfven utmärkte 1853-54 års riksdags behandling af frågan om hela den officiella statistikens omorganisation. Klart och bestämdt hade motionärerna förfäktat, att endast en centralisation af den officiella statistiken i ett enda ämbetsverk vore i stånd att medföra önskvärd planmässighet, reda, snabbhet och fullständighet i vår officiella statistik, en åsikt, hvars riktighet den följande utvecklingen, åtminstone enligt min mening, tillfullo bekräftat. Och samma ståndpunkt intogo äfven utskotten och riksdagen. Men — tyvärr fanns i utskottets motivering en punkt, som kunde tolkas annorlunda. Det hette nämligen: »Med ett sådant embetsverk kunde då de arbeten, som för statistiska ändamål utföras inom särskilda embetsverk, sättas i förening och Tabell-kommissionen, den enda inrättning, som varit egnad utslutande åt statistik, ehuru endast åt en enda gren deraf, upphöra». Otvifvelaktigt synes mig utskottet under ordet »förening» hafva tänkt sig ett verkligt införlifvande eller åtminstone ett synnerligen intimt samarbete med och subordination under det statistiska ämbetsverket, men en annan tolkning var dock möjlig, en tolkning, som ledde till den lösning af frågan, som man olyckligtvis stannade vid.

Med anledning af riksdagens ofvannämnda skrifvelse tillsatte K. M:t den 7 december 1854 en kommitté för att utföra den af riksdagen begärda utredningen. Till ordförande i denna förord-

nades presidenten *C. D. Skogman* och efter dennes frånfälle statsrådet *I. F. Fähræus*; ledamöter blefvo tabellkommissionens t. f. sekreterare medicinalrådet *Fr. Th. Berg*, motionären i frågan vid riksdagen 1853-54 professor *F. F. Carleson* samt amanuensen, sedermera universitetsbibliotekarien *C. G. Styffe*; till sekreterare utsågs notarien, sedermera advokatfiskalen *C. E. Ljungberg*. Den 18 juni 1856 är kommitténs betänkande dateradt. I mångt och mycket utgör det ett framstående arbete, för hvilket vår statistik är kommittén all tack skyldig. Men i en punkt, och detta den viktigaste, frågan om centralisation, stannade man tyvärr vid en halfmesyr och tog så ett beklagligt steg tillbaka från den ståndpunkt, som intogs af motionärer och utskott vid riksdagen. Visserligen föreslogs upprättandet af en statistisk centralbyrå i stället för den dåvarande tabellkommissionen, men samtidigt hemställdes, att de centrala förvaltande verk och myndigheter, som redan hade sig uppdraget att afgifva underdåniga berättelser af statistiskt innehåll, fortfarande skulle bibehållas vid åliggandet att insamla och bearbeta sina statistiska uppgifter; den nya centralbyrån skulle däremot endast bearbeta befolkningstatistiken samt de grenar af statistiken, som kunde pröfvas böra blifva, men dittills icke utgjort, ämne för officiell bearbetning af något centralt förvaltande verk. Det nödiga sambandet mellan de olika verk och myndigheter, som sålunda skulle bearbeta vår officiella statistik, skulle åstadkommas genom upprättandet af en särskild rådpläggande församling, den statistiska beredningen. Denna skulle utgöras af civilministern såsom ordförande och chefen för statistiska centralbyrån såsom ständig föredragande samt därjämte dels representanter för de ämbetsverk, som utgäfvor statistiska berättelser, dels ett antal idkare af vetenskaper och yrken, af hvilka särskilda upplysningar kunde behöfvas. Statistiska beredningen och statistiska centralbyrån skulle tillsammans utgöra ett ämbetsverk under namn af statistiska tabellkommissionen. Att emellertid kommittén icke förbisett betydelsen af en annan och mera vidtgående centralisation, bramgår dels af det nyssnämnda förslaget, att statistiska centralbyrån skulle få i uppdrag att bearbeta *all ny* statistik, och dels däraf att kommittén antyder möjligheten af att en framtida erfarenhet eller en förändrad organisation af de förvaltande verken

kunde påkalla, en större centralisation af det statistiska arbetet. Kommitténs förslag blef i hufvudsak gilladt af riksdagen, enligt dess skrivelse den 6 februari 1858, hvarefter K. M:t den 5 maj förordnade chef för statistiska centralbyrån och den 22 juli anbefalldes, att »kungl. kommissionen öfver tabellverket» skulle upplösas och statistiska centralbyrån med augusti månads början tråda i verksamhet. Beträffande den nya statistiska tabellkommissionen i dess helhet, statistiska beredningen sålunda inbegripen, meddelades, att K. M:t och riksdagen antagit och gillat de af kommittén föreslagna hufvudgrunderna för dess verksamhet, men ansåge K. M:t någon instruktion för ämbetsverket icke för det dåvarande vara behöflig, utan skulle frågan därom vara beroende på framtida pröfning efter omständigheternas föranledande. Först den 7 november 1879 utfärdades instruktion för statistiska centralbyrån; för statistiska beredningen eller statistiska tabellkommissionen, såsom den numera benämnes, utfärdades instruktion ännu senare eller den 22 oktober 1886. Genom denna upphäfdes det för öfrigt knappast mer än nominella sambandet mellan statistiska centralbyrån och statistiska beredningen, samtidigt som den sistnämnda erhöll benämningen statistiska tabellkommissionen, med chefen för statistiska centralbyrån till ordförande i stället för civilministern.

Den organisation, som sålunda blifvit beslutad, har tyvärr ej till fullo realiserat de förhoppningar, hvarmed den först mottogs. Till en del beror nog detta på, att icke ens en så jämförelsevis ringa centralisation, som kommittén föreslog, kommit till stånd. Kommitténs hemställan, att all ny statistik skulle öfverlämnas till statistiska centralbyråns bearbetning, har endast delvis blifvit efterföljd. Visserligen har centralbyråns verksamhetskrets ej obetydligt vidgats; till denna har sålunda öfverlämnats att utgifva K. M:ts befallningshafvandes femårsberättelser med sammandrag samt att bearbeta jordbruksstatistiken, valstatistiken, den kommunala fattigvårds- och finansstatistiken, aflönings- och pensionsstatistiken samt sparbanksstatistiken, men andra grenar af den officiella statistiken hafva gått åt annat håll, att nämna blott den viktiga undervisningsstatistiken. Värre än detta är dock, att den statistiska beredningen visat sig oförmögen att fullgöra den betydelsefulla uppgift, som blifvit den tilldelad. Redan från början visade den sig ur stånd att åstad-

komma den allmänna förbättring och uppräckning af vår statistik, som åsyftades med dess inrättande, och sedan genom 1886 års instruktion den i beredningens ställe trädande statistiska tabellkommissionen förlorat de af K. M:t särskildt utsedda representanterna för vetenskaper och yrken och den visserligen mycket obetydliga ersättning, som beredningens medlemmar erhöilo för sitt deltagande i dess möten, borttagits, har tabellkommissionens behandling af frågor rörande den officiella statistiken nedsjunkit till att blifva föga mer än en tom formalitet. Fortfarande, liksom på 1850-talet, har man grundade skäl till klagomål öfver den mindre tillfredsställande beskaffenheten hos åtskilliga grenar af vår statistik, förorsakad till stor del af bristen på fackmässig ledning. Också för statistiska centralbyrån har saknaden af centralisation på mer än ett sätt verkat skadligt. Här må blott erinras om, att på grund af centralbyråns inskränkta verksamhetsområde har dess tjänstemannapersonal måst blifva tämligen fåtalig; en följd häraf bland andra är, att, då åt centralbyrån uppdragits att utföra tillfälliga arbeten och utredningar, såsom under de sista åren i stor utsträckning varit fallet, eller någon centralbyråns tjänsteman af en eller annan anledning nödgats söka tjänstledighet, har detta omedelbart betänkligt inverkat på det ordinarie arbetet inom byrån, så att detta blifvit på ett beklagligt sätt försenadt.

För tredje gången har nu riksdagen tagit initiativet i fråga om vår officiella statistiks organisation. På grund af motioner, väckta inom första kammaren af lektor *J. Nyström* och inom andra kammaren af professor *Ernst Carlson*, sonen till motionären vid 1853-54 års riksdag, beslöt 1903 års riksdag att hos K. M:t anhålla, »det måtte K. M:t låta verkställa utredning, huru inom rikets officiella statistik största möjliga enhet och planmässighet i arbetet äfvensom ökad skyndsamhet vid publikationen må kunna åstadkommas, och att därvid särskildt måtte tillses, huruvida ej åt statistiska tabellkommissionen kunde gifvas en mera fackmässig sammansättning, samt för Riksdagen framlägga denna utredning jämte de förslag, hvartill densamma må föranleda». Tvenne utvägar att nå målet, afhjälpande af den svenska statistikens nuvarande stora brister, ansåge riksdagen kunna tänkas vara att välja emellan: den ena, och mest genomgripande, att, med vissa undantag, såsom

post-, telegraf- och järnvägsstatistiken, sammanföra alla grenar af den officiella statistiken till ett enda ämbetsverk, statistiska centralbyrån, den andra en omorganisation af statistiska tabellkommissionen, med bibehållande af den nuvarande fördelningen på de olika ämbetsverken af utarbetandet af de statistiska berättelserna. Hvilken af dessa utvägar som bör anlitas, har i främsta rummet den af K. M:t den 20 januari 1905 på grund af riksdagens skrifvelse tillsatta statistiska kommittén att utreda; att endast den förstnämnda är i stånd att leda till målet, därom är åtminstone författaren af dessa rader lifligt öfvertygad. Härmed må nu vara huru som helst, om ett äro alla statistikens idkare och vänner i vårt land ense, nämligen om den lifliga önskan och förhoppning, att statistiska kommitténs arbete målte leda till ett sådant resultat, att vårt fädernesland ännu en gång kan på statistikens område intaga sin plats i första ledet bland staterna, den enda plats, som är värdig det gamla föregångslandet på statistikens fält, det land, som skapat världens första statistiska ämbetsverk, den statistiska tabellkommissionen.

* * *

Härmed har jag velat fästa uppmärksamheten på det för vårt folk så ärofulla hundra-femtioårsminne, som vi i dagarna kunna fira. Det hade varit statistiska centralbyråns förhoppning att såsom ett varaktigt och värdigt minnesmärke af detta jubileum, som ju på visst sätt är centralbyråns eget, kunna utgifva åtminstone början af en fullständig redogörelse för vår svenska statistiks historia. Med stor frikostighet hafva kungl. vetenskapsakademien och styrelsen för stiftelsen Lars Hiertas minne anslagit de härför erforderliga penningmedlen, och ej obetydliga förarbeten och undersökningar hafva blifvit utförda, men tyvärr har den f. n. rådande bristen på arbetskräfter inom centralbyrån förhindrat, att något af det ifrågavarande arbetet kunnat redan nu offentliggöras. Dock torde det, så hoppas jag, ej dröja länge, innan det för ögonblicket hvilande forskningsarbetet åter kan upptagas och utgifvandet af den svenska statistikens historia begynna.

—•••—

Är Skandinavismen död?

Af

Generaldirektör Sigfrid Wieselgren.

Är skandinavismen död? Man har försäkrat oss det. Och i skarp motsats mot den gamla maningen: »*de mortuis nil nisi bene*», har man i sina dödsrunor öfver den afidna skandinavpolitiken med synnerlig förkärlek fäst sig vid dess skuggsidor, och i kraft af dessa med en suck af belåtenhet vändt ryggen åt dess grifstkummel.

Men det döda stoft, som däri förvaras, är icke skandinavismen, icke den nordiska enhetstanken; det är blott 1814 års svensk-norska union. Och lätt begripligt är, att man vid *dess* jordfästning icke sparat på hårda ord och skarpa domslut.

Bästa beviset på den förväxling, härvid ägt rum, torde väl vara de lifskraftiga-skandinaviska uttalanden, som, just under det begrafningsmusiken som bäst pågått, från olika och mycket betydande håll träffat våra öron. Till och med unionen har haft sina försvarare. Dess upplösning, säger frimodigt »till det norske folk» CHRISTOPHER BRUUN, var en lättsinnig handling. »Begge Lande trænger denne forening» — de trænger dette Samfæste for at kunne hævde sig i den strænge kamp for Tilværelsen. — — Det er lange Tiders Mangel paa Alvor, som nu til sidst har sat sin

Frukt i den letsindige Sprængning af Unionen». Under dessa ord ligger ju idel skandinavism. »Vi er henviste af Naturen», förklarar FRITS HANSEN i »Vore prester og 7:de juni», »til at leve ved Siden af hinanden og paa saa mange Maader arbeide sammen i Haandens og Aandens Verden og ikke mindst til fælles Forsvar for vore Lande og vor Stamme. Og vi *behøver* hinanden. Den ene kan i Længden ikke undvare den anden uden at lide derved. Intet intimt Venskab med en Mægtig, intet Klienterforhold til den ene eller den anden Stormagt kan hverken for Sverige eller Norge erstatte det feste Samhold mellem de to Brødrefolk selv til Værn om deres begges Frihed og Selvstændighed. Vi holder ikke ret Kurs, hvis vi glemmer dette». — »Til at der skal findes virkelig ligestilling i en statsförbindelse», yttrar SIGURD IBSEN i sin uppsats »Da Unionen løsnede», (Samtiden 1906, 4:de häftet), kräves mindst tre medlemmar: tres faciunt collegium. Og her ledes tanken uvillkorlig hen paa Skandinavismen, denne idé, som man troede död og begravet, men som kun har slumret og som holder paa at gjenopstaa i lutret skikkelse». Intet ligger honom väl »fjernere», än att vilja förorda en statsrättslig sammanslutning af de tre skandinaviska länderna; »et frit folkeförbund maatte det være, for det er ikke fælles institutioner, som kan ene os, men fælles formaal. Dock finner han klart, att »det er mange ting, som de tre folk kan samles om, og det er ligeledes aabenbart at vi baade politisk og økonomisk kan gjøre os gänske anderledes gjeldende i nationernes store samfund, naar vi handler i fælleskab end naar vi optræder enkeltvis. — — Nu som før maa Norge og Sverige försvares i fællesskab, fordi det for hvert af de to lande er en livsbetingelse at det andet lands integritet bevares». Han erinrar om den enstämmighet, med hvilken utlandets press manar de skandinaviska länderna till enighet: vilja de förebygga angrepp, undgå att bli intressesferer för rivaliserande makter, hindra uppkomsten af ett nordiskt balkanspörsmål — då måste de sammansluta sig om en gemensam utrikespolitik. Endast ett förbund mellan de tre rikena kan betrygga stabiliteten i Nord-europa. Allians med en stormakt, hvilken den än må vara, frånråder han, då verkliga sådana blott kunna ingås mellan »ligemænd». Under annan förutsättning blir alliansen protektorat. »De

tre nordiske riger», slutar han, »ere derfor helt naturlig henvist til hverandre». Och sjelfve I. E. Sars förklarar i sin uppsats om »Unionsopløsningen og Skandinavismen» (Samtiden, 5:te häftet, 1906) att, om vi än, vi nordmænd, danske og svenske, böra som hittills vidblifva att arbeta hvar för sig och hvar för sina särskilda mål i nationellt hänseende, därmed vi ock bäst arbeta för hvarandra, så böra vi dock i vår utrikespolitik »selvfølgelig holde saavidt muligt sammen», därtill emellertid lägges en försiktig reservation, att vi icke böra låta oss binda genom någon »for alle indgaaet overenskomst».

Från Danmark tonar TROELS-LUNDS kraftiga stämman utöfver »De tre Nordiske Brødrefolk» i hans så benämnda skrift, otvetydigt med djupt skandinavisk grundklang. »Lige frihedskære, af fælles Rod, med fælles Minder, hinanden jævnbyrdige i Tænkesæt og Evner ere de af Naturen henviste til som Brødre at holde sammen. Det Løsen, der skaber deres Samlivs Lykke, er ikke Enhed men Enighed. De Nordiske Folks Förening bestaar i enig Samvirken mellem tre frie, af hinanden uafhængige Folk, der stræve mod samme Maal. Hertil synes de», fortsätter han, »at have gunstige Betingelser. Thi foruden det dybest afgørende: Slægtskabsforholdet og fælles Udvikling har de hver især visse, vennesæle Smaaejendommeligheder, der gør inbyrdes Omgang og Forstaaelse mellem dem let. Som en slags Erstatning for den fælles Staaen paa sin Ret — haard hos Svenske, voldsom hos Normænd, stadigsejg hos Danske — har Naturen udrustet dem med et eget blødt Sindedrag bag ved dette Rettens stive Læbælte. Ingen Ven er saa fintfølede og hensynsfuld som en Svensker, saa trofast som en Normand, saa jevn och bøjelig som en Dansk. Er de tre Brødre først gennem Samliv naat saa vidt i Forstaaelse, at de er blevne Venner, slippes Taget ikke mere. De holde inbyrdes sammen. De ere skikkede til Fællesarbeide i Nordens store Andels-Virke».

Samma varma känsla, samma manande tro på Skandinavians framtid böljar oss till mötes i HOLGER DRACHMANNNS fjolårs-sång »Norden». Den är intet grafkväde; den nådde tusenden som ett väktarrop om samling till stordåd under Sveriges ledning för betryggande af Nordens väl.

»Det findes et Norden, et udelt og fast,
Om end det kan briste som stundom det brast,
Det findes den Dag
Hvor en hver ser sin Sag
I Lys af den *samlende* Stjerne!»

Och hvad skalden sjunger, får ej betecknas såsom betydelselös. Han står därtill allt för nära folkets själ, folkets hjärta; hans manande sång väger väl så mycket som vetenskapsmannens sakligt motiverade uppfordran. Och ingen som känner folkstämningen på djupet här i Norden jäfvar dem. OLAV HAUGE sjunger ock ut den i sin »Fred i Norden».

»Frændefolk af Arildstammen
Svea, Noreg, Danevang,
Lef i fred og slut jer sammen —
Hører I ej Dödens sang?
Yp ej kiv paa frøndejorden
Som i arv jer fædre gav —
Fred i Norden, fred i Norden
Brødre, se Suomis grav!

Det må vara nog med dessa uttalanden från Norge och Danmark. De torde väl rätt kraftigt styrka vårt gjorda påstående, att skandinavismen åtminstone hvad angår dessa båda länder icke är död.

Skulle den då vara det i vårt eget land?

Det är icke så. Väl har den sammanstörtade svensk-norska unionen i sitt fall uppdrifvit svallvågor, hvilka för stunden vållat en öfversvämning, som döljer skandinavismens svenska grundfästen; men när svallet lagt sig, skola de åter framträda, och man skall äfven här nödgas erkänna att *skandinavismen icke kan dö, så länge ännu de skandinaviska folken fritt och själfständigt lefva*. Den nordiska enhetstanken är för dem alla ett gemensamt fädernearf, en uppgift, den de kunna undanskjuta, vårdslösa, vägra att befatta sig med, men som det oaktadt, kraftigt uppfordrande och ädelt manande, alltjämt för dem måste göra sig gällande. Den ligger dem i blodet — alldeles som släktmedvetandet mellan nära fränder. Ett sådant låter sig icke gärna helt tillintetgöra. Det stämplar dem emellan uppkomna stridigheter såsom något

ondt, hvilket bør aflägsnas, och det ser i släktkärlek och sammanslutning ett alltid eftersträfvansvärdt mål. Hur hetsigt än familjefejder kunna rasa — de visa blott desto eftertryckligare, huru menliga och ödesdigra de äro för de fejdande, och huru dessa därför med dem blott skada sig själfva. Och finnes för dem ännu någon möjlighet till besinning, bör väl en oftast dyrköpt erfarenhet lära dem nödvändigheten af att, lyssnande till de maningar, blodsförvantskapen framställer, sticka svärdet i skidan och stifta frid.

Lätt är dock att förstå, hurusom härför fordras förhandling. Allt efter skilda utgångspunkter och olika syftemål skola fredsvillkoren och framtidsmålen uppdragas olika; den ena förordar ett, den andra ett annat och meningsbrytningarna härom kunna bli nog så vansklige.

Men ingen lærer väl därför vilja förklara de tvistandes släktkänsla *död*? Det är ju just den, som föranleder försöken att åstadkomma en uppgörelse, en betryggande sammanslutning!

Så just förhåller det sig med skandinavismen nu för stunden i vår nord. Ett försök att realisera enhetstanken har misslyckats: Sverige, som häraf träffats djupast, står med skäl missmodigt, har, såsom SIGURD IBSEN säger, en ny Achilles, »trukket sig tillbaka til sit telt», och förklarar därifrån, att Norge nu må segla sin egen sjö, Sverige vill icke mer hafva med den förre unionsbrodern att skaffa. Men Ibsen invänder häremot med full rätt, att omständigheter förekomma, hvilka ej påverkas af unionsupplösningen: svenskar och norrmän måste ännu alltid lefva samman å sin gamla halfö och för hvarterdera folket är det ett livsvillkor, att äfven det andra landets integritet upprätthålles. Han pekar härmed på skandinavismens hittills mera allmänt erkända politiska rättsgrund. Det är klart att den, som vill beröfva skandinavismen lifvet, också måste göra processen kort med ifrågasvarande påstående. Det står honom tydligen i vägen.

Och därför lånar man från Norge dess bekanta gamla lösen om »*at være sig selv nok*» och söker inpassa den äfven i vår svensknationella tankegång. Vi ha ej att bry oss om någon annan; vi sköta oss själfva och därmed nog. För att inför vårt misslyckade unionsverk och den smålek, det rätteligen ådragit

oss, visa oss karska och frimodiga, böra vi vända ryggen åt hela världen och se vårt ideal i en så skarpt som möjligt koncentrerad självviskhet. Vi böra »samla» oss för att sedan i ostörd ro och imponerande isolering kunna på bästa sätt tjäna blott våra egna intressen och lämna allt öfrigt därhän.

»Af historierna om Norden», yttrar HARALD HJÄRNE i »Svensk utrikespolitik» p. 24, »ha vi för länge sedan fått mer till lifs än vi kunna smälta. Det nittonde århundradets »skandinavism» i alla sina skiftande uppenbarelser bör nu om någonsin få ligga stendöd och begrafven. »Det skandinaviska samarbetet» har mer och mer afslöjat sig såsom ett klingande spel, där vi få bestå fiolerna i skymundan till »brödernas» lustbarheter på den skickligt belysta skådebanan. Vill man hädanefter ha med oss att göra, må man bjuda oss något hederligt, och sedan skola vi se till, huruvida det lönar sig för oss. Den »skandinaviska» skylten blir då helt och hållet öfverflödig».

Men han slutar icke här. Lynnets missmod viker för en vida djupare stämning: slätkänslan, medvetandet om den outplånligen stamförvantskapen. Härmed förnekas ingalunda, fortsätter han därför, »att ett Skandinavien finns till, oberoende af föråldrade doktriner och grusade partisträfvanden, som snarare förlamat dess sunda utveckling. Det är och förblir ett lefvande historiskt-politiskt kulturbegrepp, som från urminnes tider häfdat sin växtkraft kanske med större besked i frändefolkens inbördes förvecklingar än i de halfsanna endräktslöftena och de halfhjärtade utjämningsförsöken». Så följer en taktiskt motiverad reservation. För oss är dock, säger han, »detta begrepp närmast knutet vid Sverige, ensamt för sig mer än halfva Skandinavien och tillräckligt att kräfva vårt fulla inhemska »skandinaviska samarbete», också efter den återstående »Nordens» utsöndring till äfventyr på egen hand».

Och då ADRIAN MOLIN i »Svenska Spörsmål och Kraf» uttalar sig om 1800-talets skandinavism, finner han den dömd att brista ej mindre därför att den var byggd på en sentimental brödrakänsla, som ej var äkta, och på den liberala-jämlikhetens lösa sand, därå ett solidt förbund mellan stater aldrig kan byggas, än ock därför att den i grunden icke hade någon uppgift. Det

svensk-danska brödrskapet var ingenting annat än en stor konstruktion. Väl äro »de tre nordiska folkens kulturer så nära i släkt, att vi svenskar måste ställa oss solidariska med Danmark i försvaret af danskt språk och dansk odling»; men vi hafva närmare uppgifter: »den närmaste är att försvara vårt eget språk och vår egen kultur». Den kulturuppgiften har Sverige icke fyllt. Det har hittills endast med tomma deklamationer kunnat möta de angrepp, som den ryska öfvermakten riktat mot svenskt språk, svensk sed och luthersk tro i det gamla systerlandet Finland. Mot öster, mot slavismen har Sverige ännu alltjämt att söka sina kulturella uppgifter. Dessa möta i Finland, och de möta i viss mening i Norge. Äfven i nordliga Norge står ett stycke västerländsk bygd på spel».

Det låter nog underligt, det påståendet, att vi svenskar skulle se en vår särskilda uppgift i att möta ryska angrepp mot svenskt språk, svensk sed och luthersk tro i Finland, där ju angreppen mot svenskheten längst och häftigast ledts och utförts af finnarne själfve, af hvilka tusenden genou förfinskande af sina ärfda svenska namn visat sig vilja afskära sin förbindelse med det forna fäderneslandet. Vi torde i själfva verket känna oss under nu varande förhållanden nödsakade att begränsa vår kulturuppgift mot öster till sträfvandet att vid Sveriges egen gräns hålla stånd mot slavismen och där hindra dess våg att bryta sig än längre fram. Tydligen är detta ock grundtanken i det sagda. Ty, heter det vidare, »i att möta eventuella ryska angrepp på skandinavisk jord, däri hade den svensk-norska unionen en af sina uppgifter. Unionen var det sista af den praktiska skandinavismens verk. Den hade Sverige skapat och det var dess uppgift att bevara den. Äfven den uppgiften har Sverige svikit. Unionen skulle Sverige ha byggt fast på den tid, då det svärmade i de skandinavistiska drömmarne. Unionens, den praktiska skandinavismens tanke svek det, när det principiellt uppgaf sin ledande ställning inom unionen, tillämpade den sentimentala jämlikhetens grundsats på förhållandet till unionsbrodern. Följden har visat sig i dessa dagar».

I motsättningen af »de skandinavistiska drömmarne» och »den praktiska skandinavismen» framskymtar dock otvetydigt en möjlighet till reservation emot det föregående talet om att skandi-

navismen »måste gå i kras äfven därför, att den hade i grunden ingen uppgift». Det är öfver 1800-talets skandinavism dödsdomen afkunnas, alldenstund den mynnat ut i sentimentalt drömmeri och lämnat därhän *sin praktiska uppgift*. En sådan fanns således då och finnes måhända än? Ja visst. »Den praktiska skandinavismen», förklaras det uttryckligen, »är ännu alltjämt en uppgift i Norden». Och så angifves denna närmare så här: »Sverige den ledande makten, en kraftig stat genom egen makt, icke genom inbilladt stöd af grannar, som icke kunna stödja det och hvilkas stöd det icke behöfver. Och sedan en ny svensk-norsk union på solidare grund än den gamla — det må vara uppgiften för en ny skandinavism och den enda skandinaviska uppgift, hvarom vi nu kunna veta något».

Om det verkligen skulle vara så att Sveriges kraft och makt vore nog stora för att göra det oberoende af det stöd, de båda öfriga skandinaviska folken kunde lämna det, men vi det oakadt borde såsom vår uppgift ställa en ny svensk-norsk union — då må väl grunden härför vara att söka just i det »*levande historiskt-politiska kulturbegrepp*», som heter *Skandinavien* och som från urminnes tider häfdat sin växtkraft, för att än en gång upprepa HARALD HJÄRNES ofvan anförda ord. Men är det så — då kan skandinavismen omöjligen vara »stendöd och begrafven», den måste tvärtom ännu i dag vara en makt att räkna med, en hög, en bjudande uppgift.

En patriot med oftast djup känsla för det ideala, RUDOLF KJELLÉN, uttalar sig i en uppsats om »Småstaternas problem» äfven om alternativet »släktpolitik eller intressepolitik», och påpekar därvid, hurusom besläktade folks egenskap af att vara nära grannar ofta dem emellan åstadkommer en konkurrens med thy åtföljande *intressebrytning*, som åter gör sig bestämmande i fråga om folkens politik med en makt, inför hvilken det gemensamma blodets icke är värd att ens nämna.

»Det var en gång», säger han, »som släktkärleken verkligen sökte göra sig gällande som ett politiskt motiv. Det var i den gamla skandinavismens dagar häruppe i norden. Men det visade sig också, att den icke höll profvet. Så snart den skulle omsättas i praktisk politik, så brast den. Ty folken kunna icke, så länge

deras instinkt är sund, låta sina handlingar bestämmas af annat än realiteter. Såsom dylika realiteter kunna de understundom känna vissa allmänna idéer, t. ex. den politiska frihetens; man har sett dem räcka hvarandra hjälpande händer utan annat synbart intresse än en abstrakt frihetskärlek. Men sina privata släktförbindelser tyckas de icke kunna tillmäta denna betydelse, så snart de nått en högre kulturståndpunkt. Börden har för folken föga mer än kuriositetsintresse. Historien stämplar dem samt och synnerligen som dåliga syskon och vanartiga barn».

Således: skandinavismen brast, och den kunde därför tyckas vara död. Men *om* den vore det — då skulle ju ingen varning behövas mot det förhållandet, att man i det offentliga ordets tjänst anlitar »de konventionella fraserna om stamförvantskapens och broderskapets förpliktelser?» Ty, heter det, »dessa vackra fraser äro icke oskyldiga. De utöfva en makt öfver tanken, som slutligen kan alldeles förrycka ett lands politik.»

Om skandinavismen vore död, »stendöd och begrafven», skulle den, synes det oss, omöjlig kunna äga, kunna utöfva en sådan makt öfver de nordiska folkens tankar. Den fruktan man hyser för dess »vackra fraser», bevisar att man erkänner dess fortfarande ej blott lif utan ock dess målmedvetna lifskraft. Slutsatsen torde nog därför bli den redan sagda: det var svensk-norska unionen som brast, det är den, som är stendöd och begrafven. Skandinavismen däremot lefver och skall lefva. Men lefver den, måste den äga en uppgift, något mål att lefva för.

Alla de röster, hvilkas uttalanden vi anført, hafva ock erkänt eller åtminstone antydtt tillvaron af sådana uppgifter och mål. Meningsskiljaktigheten gäller mindre idéen än »realiteterna»; vill man från teori till praktik öfverföra den förra, »må man bjuda oss något hederligt — sedan skola vi se till huruvida det lönar sig för oss». Ståndpunkten döljer ej sin affärsmässighet, framlägger den tvärtom på ett synnerligen obeslöjadt sätt, tydligen för att betona frånvaron af all sentimentalitet, alla enbart ridderliga tänkesätt. Det är en svensk, som fastslår betraktelsesättet, men det delas utan minsta tvifvel äfven af de norske och danske. Ingen af dem vill nog låta leda sig »ensamt af brödrakärlekens maningar» till sammanslutning eller eftergift för de andras önskemål; blott

för ett *alla* omfattande intresse, ett syfte, genom hvars uppnående hvar och ett af de tre nordiska folken vinner verkligt gagn, torde man kunna hoppas på något förverkligande af skandinavismens idé.

Troels-Lund uppställer såsom detta gemensamma intresse: Nordens fred bevarad genom *väpnad neutralitet*. Ett steg längre går ELLEN KEY i »några tankar om Skandinavismens framtid», där hon ser målet för »en på gemensamma såväl praktiska som ideella intressen och behof byggd skandinavism» i *Skandinavians neutralisering*. Till ett lägre mål torde väl ingen kunna komma. Den nordiska enhetstanken skulle dermed mynna ut i de skandinaviska folkens gemensamma bankruttförklaring, erkänd och befastad af Europas stormakter, hvilka antagligen icke skulle dröja länge med att efter råd och lägenhet bereda sig utdelning i konkursen. Ingen väg torde säkrare än denna leda till skandinavismens död.

Den beväpnade neutralitet, TROELS-LUND förordar, bevarar ju de tre folkens själfständighet i så mån, som den gör deras neutralitet beroende af deras eget beslut; men den begränsar deras beslutanderätt ensamt till neutraliteten. I själfva verket skulle vår skandinavism därmed blifva ingenting annat än en fjättra å vår handlingsfrihet och göra de tre folken till en af fredskärlekens Delila bunden Simson utan plikt- och ansvars känsla mot någon annan än sig själf — således hvad man kallar: »en simpel egoist», som såsom sådan är blind och föraktlig. Det må förlåtas vårt svenska folk, om det skyr för en skandinavism med ett sådant framtidsmål. Det strider allt för svårt mot våra bästa traditioner.

CHRISTOPHER BRUUN finner, såsom ofvan anförts, det svenska och det norska folket behöfva föreningens samfäste »for at kunne hævde sig i den strænge Kamp for Tilværelsen». Han har således icke söfts af den eviga neutralitetens vaggång, han vet att för vår uppehållelse behöfves det kamp, *sträng* kamp, och han är viss att vi bättre utkämpa den, om vi enas än om vi skiljas i de förestående striderna. Samma öfvertygelse möter oss hos FRITZ HANSEN, hos SIGURD IBSEN, hos J. E. SARS, hos HAUGE och DRACHMANN; den kan lätt spåras äfven i TROELS-LUNDS förslag om en de tre nordiska folkens beväpnade neutralitet, då ju denna skulle af dem

häfdas gemensamt. Det är då blott om formen för den önskliga sammanslutningen, meningsskiljaktighet råder.

Men på den svenska sidan är icke enigheten lika stor. RUDOLF KJELLÉN bestrider SIGURD IBSENS hänvisning till den oändligt enkla sanningen, »att tio är mera än 5 eller 2»; han erinrar, att det kan kvitta lika, om man är tio eller fem man stark, när man står inför en motpart, »som väger 50—100». Han bestrider sammanslutningsidéens betydelse, om den blott fattas från rent formella och matematiska synpunkter; den måste grundas å de psykologiska och reella — å det faktum att »bröderna» verkligen äga den grad af brodersinne och intressegemenskap, som åt sammanslutningen skulle skänka mer än blott skenbar styrka; den beror på, om de äga hjärta i bröstet, mod i barmen och stål i armen; skulle så förhålla sig, »då kan man stå sig mot världen, vare sig man väger 10 eller 5, och vare sig man står emot 50 eller 100».

Hvem kan förneka riktigheten af denna åskådning?

Men med den ihjälslår man icke skandinavismen, man blott fordrar en sannare, en mera djupgående, en kraftigare än den hittillsvarande dimmiga festgestalten med sin så strängt bedömda svit af unga lyktgubbar, af snart slocknade irrbloss. Man begär med Harald Hjärne, att bröderna »må bjuda oss något hederligt», något på hvilket vi kunna lita och som verkligen ock något gäller. Man fordrar andra garantier än »vackra fraser» och enbart självviska syften. Äfven skandinavismen måste äga sin affärssida och kräfvä för en hvar af intressenterna en hans insats motsvarande vinst. Men just här af framtingas krafvet på en god och betryggande *affärsledning*; hvem borgar annars för vinsten?

Och med denna tankegång föras vi på nytt till samma fråga, som jag före svensk-norska unionens fall tillät mig hösten 1903 i min skrift »Sammanslutning eller skilsmessa?» framställa: *hvar om böra vi förhandla?* Allt hvad som sedan dess inträffat har blott än mera understrukt riktigheten af det då gifna svaret *om en tillfyllestgörande statsrättslig organisation för den skandinaviska sammanslutningen*. Jag anförde dervid ORLA LEHMANNS år 1866 vid nordiska nationalföreningens möte i Stockholm yttrade ord: så länge icke ett gemensamt parlament förbunde Sverige och

Norge skulle unionell tvist och misstänksamhet icke upphöra; med Danmarks tillslutning därtill skulle den rätta jämvikten mellan krafterna betryggas. Hvad Storbrittannien, Frankrike, Spanien och Italien genomfört, hvad Tyskland efter hans snart sannade öfvertygelse skulle genomföra, det ålåge ock de tre grenarne af den nordiska folkstammen att göra. Det vore deras stora nationella uppgift. — Och den, vågade jag förklara, »*hafva de icke fyllt, förr än de alla tre en gång samlat sig i en förbundsstat*».

Det är ännu alltid min öfvertygelse. Och ADRIAN MOLINS nyss anförda skandinaviska framtidstanke pekar ju ock hitåt. Men att i en sådan förbundsstat ledningen måste läggas i *Sveriges* hand det torde vara själfklart; och när det sker, då har ock det väntade »hederliga» bjudits oss, på hvilket vi ock till nordens gemensamma gagn både kunna och böra ingå.

* * *

Jag tror mig hafva visat, att skandinavismen icke är död; men villigt måste jag vidgå, att den efter 1905 års händelser är så försvagad, att den tillsvidare, kanske under lång tid, skall vara ur stånd att åvägabringa något storverk. Vårt svenska sinne har väl förmått fatta det unga obändiga Norges längtan efter full själfständighet och dess hat mot allt hvad som kunde innebära inskränkning däraf; det är ju ett vanligt symptom hos själfgoda ynglingasinnen, som fått något för fritt utveckla sig. Men hvad vi studsat tillbaka för, är den brist på manlig rättskänsla, på ädel uppfattning af plikt och heder, som röjt sig i deras tillvägagående mot deras konung, den gamle unionsmonarken, och mot det svenska broderfolket. Den bristen har ingifvit oss en djup misstro mot norska folkets *karaktär*; vi måste säga oss, att hvad det nu tillåtit sig, skall det ju på nytt kunna upprepa — vi ha förlorat vår tro på öfverensstämmelsen mellan svensk och norsk uppfattning af hvad som bör sig, hvad som är möjligt för en man af ära. Och därmed följer ett inre nödtvång för oss att så mycket som möjligt undvika nya förbindelser med det folk, som hos oss tillsvidare förlorat medborgerligt förtroende.

De danska sympatier, som kommit norrmännen till del, måste ju ock under dessa förhållanden förefalla oss sårande. Väl erkänna vi, att mångt och mycket i förflutna tider med skäl kunnat stämma danska sinnen oförmånligt mot oss; men att de icke stötts tillbaka af det simpla i norrmännens tillvägagångssätt och däraf föranledts emot dem förhålla sig reserveradt — det har förvånat oss, då vi ju gärna erkänt danskarne såsom ett kulturfolk i vida högre grad än det norska. Så har vår miss-stämning kommit att omfatta äfven dem. Vi äro för stunden obenäga att ens med dem söka åvägbringa närmare förbindelse.

Men denna vår förstämning får icke inkräkta på våra plikter mot oss själfva och mot vår nords framtid. Vi äga rätt att tillsvidare stanna i det tält, dit vi upprörda dragit oss tillbaka; men vi måste äfven där öfverväga, hvad som under nu inträdda förhållanden må vara att göra för vidmakthållandet af den skandinaviska nord, af hvilken vi ju själfva utgöra den största delen, och för hvars väl därför ock främst vi böra både tänka och handla. Vi måste, trots sorglösa försäkringar om det ofarliga i vår isoleering, förstå det omöjliga uti att gentemot lätt uppstående yttre kombinationer fortfarande vidhålla en sådan; »der er ikke en europeisk stormagt», säger ju med allt skäl SIGURD IBSEN i sin förutnämnda uppsats, »uden at den jo søger at befæste sin position ved tilnærmelse til andre magter» — hur orimligt då för vare sig Norge eller oss »at tillade sig en splendid isolation!» Det är därför han manar Norge att i en skandinavisk sammanslutning se sin trygghet. Men denna får efter hans mening ej taga någon statsrättslig form; den skall vara blott ett fritt folkförbund. För Sars är redan detta för mycket. Vi böra nog hålla »saa vidt muligt» samman i vår utrikespolitik, men utan att låta »nogen for alle indgaaet overenskomst» binda oss. Utan tvifvel får HARALD HJÄRNE hela Sverige med sig, om han förklarar *detta* icke vore att bjuda oss »något hederligt», på hvilket det skulle löna sig att reflektera.

Återstår då alternativet: allianser med andra makter. EMIL SVENSÉN anser i »Sverige och dess grannar» England vara vår bästa bundsförvant; RUDOLF KJELLÉN finner däremot Tyskland vara den makt »som står oss politiskt närmast», och till hvilken vi därför böra hålla dörren öppen. Vi måste, anser han i följd

här af, »taga ett bestämdt afstånd från all politisk skandinavism, hvilken i närvarande tid endast skulle betyda att vi i oträngdt mål lastade på oss Danmarks sak mot Tyskland». Där låge ock felet i den uppfattning, »som i skandinavismen ser en språngbräda till pangermanismen. Som det nu är, *stänger* Skandinavien vår utsigt till Germanien. Öfver Tyskland allena kan Sveriges väg numera gå tillbaka till Danmark — och kanske en gång äfven till Norge».

Goda skäl kunna gifvas för denna åsikt — men blott under förutsättning af ett *i sin utrikespolitik enadt Skandinavien*. För Tyskland kan ju nämligen en allians med en sådan makt under ganska nära liggande förhållanden tänkas erbjuda så stora fördelar, att det skulle känna sig villigt tillmötesgå önskemålet om Sønder-Jyllands återställande till Danmark. Därmed vore dörren för pangermanismen icke längre stängd — just skandinavismen hade öppnat den.

Men huru skulle förhållandena i dessa stycken kunna gestalta sig under förutsättning af, att de tre nordiska staterna *icke* enades om sin utrikespolitik? Om Norge slöte sig till England, Sverige sig till Tyskland och Danmark måhända sig till Ryssland? Utan tvifvel skulle Ibsens profetia komma att gå i uppfyllelse; för en hvar af dem blefve alliansen protektorat. Och om vidare så skedde, att den långa spänningen mellan Tyskland och England föranledde krig mellan dessa stater — hvilken blefve då ställningen mellan Sverige och Norge? Hvilken skall den komma att blifva äfven om, utan alla krig, det engelska intresset slår Norge under sig, och Tyskland, efter då och då spårad benägenhet, begär att efter sitt intresse få diktera lagar för oss? Är det så, att folken allmänligen och rättvist af historien stämplas »som dåliga syskon och vanartiga barn» — i sanning, hvad hafva vi väl då att vänta af framtiden?

Men ännu må man ju kunna hoppas, att de tre nordiska folkens gemensamma lifsintresse skall visa sig nog kraftigt att förmå åstadkomma en för detta betryggande frivillig och förtroendefull sammanslutning, ett »Samfæste» för att lätta deras kamp »for Tilværelsen.» Det sker icke så länge den sorglösa ytligheten, de små lidelserna och de begränsade synvidderna bestämma de tre

folkens kurs. Möjligen skola dock mötande erfarenheter genom sin uppfostrande makt äntligen sammanföra oss. Mycket skulle jag misstaga mig, om vi icke snart nog måste bereda oss på allvar-samma lärdomar. Hvad de säkrast ha att säga oss uttrycker jag så: *vilja de skandinaviska folken lefva. — må de då icke låta skandinavismen dö!*

Finland och dess nya landtdag.

Af

Professor Pontus Fahlbeck.

Det är en gammal erfarenhet, att verkligheten ofta ljuder på större öfverraskningar, än den djärfvaste fantasi kan uttänka. Vi hafva upplefvat detta i mer än ett fall under de få år, som gått på det nya århundradet. Finland är om ej det märkligaste af dessa fall, dock det som hos oss svenskar väckt det största intresset. Ty hjärtat, ej blott nyhetslustan beröres däraf.

Finland låg ännu för ett år sedan uti fullständig statlig agoni. Tyranmordet af 16 juni 1904 hade visserligen gifvit ett föredöme och ett minne, som var en lefvande kraft, hvilken aldrig skulle dö. Men denna kraft var för tillfället latent och skulle säkerligen länge så förblifvit, därest icke den ryska revolutionen, själf uppväckt af en yttre tilldragelse, det japanska kriget, kallat den slumrande motståndskraften med ett slag till lif. Som en flod om våren spränger istäcket, så afkastade Finlands folk på en gång det tryckande ok, som höll på att kväfva det till döds. Under loppet af några få minnesvärda dagar för att ej säga timmar tvungos i Helsingfors den suometarianska senaten, russificeringens villiga redskap, att afgå och Generalguvernören Obolenski att lofva begära sitt afsked, medan de ryska gendarmerna och poliserna, våldets redskap, landet rundt afväpnades och bort-sändes.

Det af nöden framtvingna svaret på dessa raska handlingar var manifestet af 4 nov. 1905, hvori landets monark, Kejsaren och Storfursten, utlofvar laglighetens återställande på alla områden, framläggande af förslag till ny landtdagsordning m. m. samt inkallande af urtima landtdag.

Emellertid stannade ej den en gång i rörelse satta folkvägen. Den förvandlades af sig själf från politisk till social; och så stod Helsingfors för några dagar under ett slags fredligt skräckvälde, om jag så må uttrycka mig, då det röda gardet eller det socialdemokratiska partiets organisation behärskade staden. Snart bröts likväl dess själftagna välde, och yttre lugn inträdde efter stormen. Men den sociala jäsningen har sedan dess fortfarit och torde icke snart lägga sig. Ty den hämtar oaflåtet näring från det i Finland redan förut starkt utvecklade klasshatet och från socialismens lockelser. Därtill kommer att regeringen saknar alla medel att stäfja öfvergrepp och själfsväld; den har icke en soldat till sitt förfogande och vill för intet pris anropa de ryska myndigheterna därom, medan däremot röda gardet har kårer mest i hvarje stad. Det är mot bakgrunden af dessa tilldragelser och ett sådant tillstånd, som de timade författningsändringarna i Finland böra betraktas för att rätt förstås. De äro barn af revolutionen, den politiska först, den sociala sedan.

Den ojämförligt största frukten af den skedda omhvälfningen är — *laglighetens återställande och befastande*. Den, som ej smakat hvad det vill säga att lefva under administrativt godtycke, därtill af främmande ursprung, har svårt att fatta hela innebörden af denna förändring. Den framträder ej med samma storståtliga yttre som t. ex. upprättandet af en representation eller dess ombildning på ny grund och åtnjuter ej samma populära dyrkan som dessa och liknande nyheter. Men i sig själf är den oändligt mycket viktigare. Ty den rör det enskilda lifvet, medborgarnes frihet och trygghet, som äro långt mer värda än alla politiska rättigheter i världen. Man förstår därför den nästan yrande glädje, som manifestet af 4 nov. uppväckte, mest naturligen hos dem som varit svårast utsatta för det Bobrikoffska godtycket, den högre klassen alltså, och utaf den isynnerhet dess svenska del. Äfven denna stämning hos de ledande männen under den nya

regimen är ett moment att beakta vid bedömandet af de öfriga nyheter, som revolutionen medförde.

Genom återställandet af den lagliga ordningen upphäfdes omedelbart alla under den föregående våldsregimen utgifna olagliga förordningar och påbud såsom om husransakan och häktning, eventuellt utvisning, om förbud att åtala ämbetsmän utan öfverordnads medgifvande, om ordningen för ämbetenas besättande utan hänsyn till förtjänst och skicklighet, om generalguvernörens diskretionära makt öfver pressen, om ryskans användning i ämbetsverken och dess plats på skolschemat och många andra till russificeringens tjänst utfärdade administrativa bud och förbud. Därefter återkallades, där sådant var möjligt, alla individuella förordnanden, som skett emot gällande lag. Det viktigaste häraf var utom landsförvisningarna, hvilka redan förut upphäfts, tjänsternas befriande från olagligen tillsatta innehafvare. Sist nämnda återställelse är ännu ej fullbordad, men torde snart vara det. Därmed äro de yttre spåren af Bobrikoffs regemente utplånade. De inre behöfva generationer för att växa bort. Ty den forna laglydigheten har slagit om i laglöshet inom vida kretsar af befolkningen; och det tar tid, innan slikt hinner lägga sig, om eljest den socialistiska kritiken af det bestående någonsin låter sådant ske. Ty denna oförstående och vettlösa kritik, som öfverallt blott ser våld och orättfärdighet i gällande lag, förstör totalt aktningen för densamma.

Men det var ej nog att upphäfva olagligen tillkomna åtgärder af allmän eller enskild natur. Det måste äfven sättas en bom för deras återupprepande; med andra ord medborgarnes elementäraste fri- och rättigheter måste uttryckligen lagfästas. Detta har skett eller är på väg att ske genom en tryckfrihetslag, lagar om föreningar och om allmänna sammankomster m. m. Af dessa lagar är tryckfrihetslagen särskildt beaktansvärd. Censuren upphäfves och fullständig tryckfrihet tillförsäkras. Äfven offentliggörande af handlingar hos verk och myndigheter — undantagandes senatens, statssekretariatets och generalguvernörskansliets protokoll m. m. — är medgifvet, ehuru omfattningen af detta medgifvande är beroende af särskildt allmänt stadgande rörande handlingar, som skola hemliga hållas. Genom dessa lagar har den

borgerliga friheten i Finland, som vi hoppas, för alltid blifvit befast.

Detta var den politiska revolutionens verk. Den sociala revolutionen är däremot fader till den nya landtdagen i den form, som denna fått genom Landtdagsordningen af 20 juli d. å. För flertalet utanför stående är denna reform a och o uti hela verket, en bedrift man skulle nästan tro af universell räckvidd. Isynnerhet har den så förkunnats af Sveriges radikala press. Den ser liksom den stora mängden i nutiden utaf en författning just ingenting annat än folkrepresentationen och intresserar sig i fråga om denna knappt för mera än dess sammansättning — rösträtt och valsätt. Inför en allsidigare betraktelse af dessa ting sjunker emellertid den nya landtdagsordningen ned till en sak af underordnad betydelse jämfördt med laglighetens återställande. Finland hade dock en landtdag, som med kraft bidragit att främja landets utveckling och med ovanskelig heder bestått profvet under de svåra dagar, som gått. Det synes föga sannolikt, att den landtdag, som kommer, skall i först nämnda afseende förmå mera än den, som nu afträder från skådeplatsen. Och om den skall visa samma fasthet som denna, ifall ett liknande tryck österifrån ännu en gång gör sig gällande, är mer än ovisst. Ty det var adelns och borgarståndets svenska element, som utgjorde motståndets ryggrad. Och de elementen skola icke återfinnas i nämnvärd mängd i den nya landtdagen.

* * *

Landtdagen bildar en kammare, bestående af 200 ledamöter, som väljas den 1 och 2 juli hvart tredje år genom allmänna och proportionella val på sätt, som i en särskild vallag närmare bestämmes. Om rösträtt och valbarhet stadgas i §§ 5 och 6 sålunda:

§ 5.

Berättigad att deltaga i landtdagsmannaval är en hvar finsk medborgare, såväl man som kvinna, som före valåret fyllt tjugofyra år. Valrätt tillkommer dock ej:

- 1) den, som står i aktiv militärtjänst;
- 2) den, som står under förmynderskap;

3) den, som icke under de tre sist förflutna åren varit i landets mantalsskrifven;

4) den, som af annan orsak än medellöshet, styrkt genom intyg af kommunalstyrelse, uraktlåtit att gälda honom för två nästföregående år påförda kronoutskylder;

5) den, som för sig åtnjuter understöd af fattigvård, där understödet icke är blott tillfälligt;

6) den, som afträdt sin egendom till sina borgenärers förnöjande, intill dess han sin stat beedigat;

7) den, som för lösdrifveri dömts till allmänt arbete, ända till utgången af det tredje året från det, då han från arbetsanstalten frigafs;

8) den, som på grund af laga dom bör anses sakna god fräjd eller är ovärdig att nyttjas i landets tjänst eller föra annans talan;

9) den, som öfvertygats att hafva vid landtdagsmannaval köpt eller sålt röst eller gjort försök därtill, eller på flera än ett ställe afgifvit sin röst, eller genom våld eller hot stört valfriheten, ända till utgången af det sjätte kalenderåret, efter det, då slutlig dom i saken gafs.

§ 6.

Valbar till landtdagsman är utan afseende å boningsort, en-hvar som är valberättigad.

Bland öfriga bestämmelser om landtdagens yttre organisation må följande anföras.

Valfriheten är föremål för särskild omsorg, i det att bland annat stadgas, att »lämnar arbetsgifvare icke, efter möjlighet, hos honom anställd valberättigad tillfälle att utöfva valrätt, straffes med böter». Uppdraget att vara landtdagsman är obligatoriskt; och landtdagsman åtnjuter utom reseersättning arvode af 1,400 mk eller eventuellt 15 mk per dag. Lagtima landtdag sammanträder årligen 1 februari på kallelse af monarken och upplöses efter nittio dagars samvaro »utom i de fall, då Kejsaren och Storfursten enligt dess egen pröfning eller på hemställan af landtdagen bestämmer, att landtdagen skall tidigare eller senare åtskiljas» (§ 17).

Utaf stadgandena rörande landtdagens inre organisation må följande framhållas.

Landtdagen väljer inom sig talman och två vicetalmän (§ 23). De ordinarie utskotten äro ett grundlagsutskott, ett lagutskott, ett ekonomiutskott, ett statsutskott samt ett bankutskott, det sista

bestående af 12 medlemmar, de öfriga af 16 hvar och ett. Landtdagen äger ock, när behof däraf yppas, tillsätta andra utskott för ärendenas beredning (§ 35). För justering och expedition af landtdagens beslut finnas två utskott, justerings- och expeditionsutskotten om nio medlemmar hvardera (§ 76.) Samtliga dessa utskott tillsättas af därför utsedde elektorer, till antalet minst trettiofem. Dessa elektorer väljas genom proportionellt valsätt och detsamma är fallet med utskotten, så framt ej elektorerna blifva ense om medlemmarne däri (§§ 34 o. 35). Härtill kommer det s. k. stora utskottet, hvarom mera nedan.

Ärendenas behandling i plenum erbjuder de största egendomligheterna.

Som det synes efter norskt mönster, har inrättats »stora utskottet» bestående af sextio ledamöter valda direkt af landtdagen medelst proportionellt valsätt. Till detta stora utskott hänskjutas alla lagstiftningsfrågor liksom frågor om bevillning eller ständig skatt, som ankomma å landtdagens afgörande, samt om upptagande af statslån. Äfven andra frågor kunna till detsamma hänskjutas, om landtdagen så för godt finner, men då tillämpas ett något mindre omständligt tillvägagångssätt. De nyss nämnda ärendena underkastas ej mindre än tre särskilda behandlingar i plenum.

Därom Stadgas i § 57 sålunda.

»Vid första behandlingen föredrages utskottsbetänkandet och lämnas åt landtdagens medlemmar tillfälle att yttra sig i frågan. Sedan öfverläggningen förklarats afslutad, öfverlämnas ärendet, utan att beslut i själfva saken fattats, till landtdagens stora utskott, som det åligger att däri afgifva yttrande och framställa de förslag, till hvilka utskottet kan finna anledning.

Vid andra behandlingen föredrages stora utskottets betänkande, hvarvid landtdagen ingår i pröfning af lagförslaget samt fattar beslut om hvarje särskild punkt däri. Godkännes stora utskottets förslag i alla delar, förklaras andra behandlingen afslutad. Blef stora utskottets förslag icke oförändradt godkändt, öfverlämnas lagförslaget, i den lydelse det genom landtdagens beslut erhållit, ånyo till stora utskottet, på hvilket det ankommer att förorda förslaget med eller utan ändringar eller att afstyrka dess antagande. Hafva förändringar af stora utskottet tillstyrkts, besluter landtdagen om deras godkännande eller afböjande, hvarefter andra behandlingen förklaras afslutad.

Medan andra behandlingen af frågan pågår, kan landtdagen

Liksom ock stora utskottet, där sådant finnes nödigt, infordra nytt utlåtande af det utskott, som först beredt ärendet.

Vid tredje behandlingen, som äger rum tidigast å tredje dagen efter det andra behandlingen afslutats, föredrages ärendet till slutligt afgörande; och kan landtdagen härvid antingen oförändradt antaga lagförslaget sådant det vid andra behandlingen godkänts, eller afböja detsamma, därest icke, förrän proposition härom framställes, yrkande göres att ärendet skall lämnas hvilande. Göres sådant yrkande, bordlägges frågan till följande plenum; understödes yrkandet då af minst en tredjedel af landtdagens samtliga medlemmar, skall lagförslaget i dess vid andra behandlingen godkända lydelse blifva hvilande till första landtdag efter det nya val ägt rum.

Likväl skall ett sålunda hvilande förslag, när det ånyo tages upp, genomgå aldeles samma behandling som vore det nytt (§ 58). Sådant uppskof tillstodjes dock icke i fråga om Kejsaren och Storfurstens proposition till urtima landtdag (§ 57), icke heller beträffande bevillning eller ständig skatt eller upptagande af lån, hvilka ärenden skola vid samma landtdag afgöras (§ 61). Där emot bör förslag af sist nämnda natur (om bevillning, ständig skatt och lån) vid tredje behandlingen omfattas utaf minst två tredjedelar af de afgifna rösterna; i annat fall anses detsamma förfallet (§ 61). En särskild behandling tillkommer äfven grundlagsförslag, hvarom stadgas sålunda.

§ 60.

Förslag angående stiftande, ändring, förklaring eller upphäfvande af grundlag skall, för att gälla såsom af landtdagen antaget, efter den behandling, som i 57 § är stadgad, med flertalet röster vid tredje behandlingen godkännas att hvila till första efter nya val sammankommande landtdag samt vid denna oförändradt antagas genom beslut, som omfattats af minst två tredjedelar af de afgifna rösterna.

Likväl kan landtdagen antaga grundlagsförslag utan att detsamma lämnats hvilande, i händelse saken i plenum förklarats brådskande genom beslut, som omfattats af minst fem sjättedelar af de afgifna rösterna, samt förslaget vid tredje behandlingen godkänts med två tredjedelar af de afgifna rösterna.

Till sist må erinras, att omröstningen är sluten (§ 65).

Det är, som man härutaf ser, en ganska invecklad procedur, som föreskrifvits för flertalet ärendens behandling. Nästan en venetiansk omständlighet kan man tycka. Framför allt må beaktas

det flitiga bruket af kvalificerad majoritet och i ett fall minoritet. Det är ingalunda föraktliga garantier mot enkammarsystemets vådor, som sålunda införts uti landtdagen själf. Andra ännu mäktigare finnas utanför densamma, såsom vi finna utaf stadgandena om landtdagens befogenhet. Däraf må anföras följande.

§ 26.

Vid början af hvarje lagtima landtdag öfverlämnas till landtdagen en proposition om anskaffande af medel till de behof, för hvilkas bestridande de ordinarie statstinkomsterna ej förslå; för utredning härom bilägges propositionen en beräkning af statsverkets ordinarie tillgångar och behof för nästa finansår.

§ 27.

Såsnart lagtima landtdag öppnats, bör statsverkets tillstånd för landtdagen uppvisas, på det landtdagen må inhämta, huru kronans inkomster blifvit till landets gagn och bästa använda ¹⁾.

§ 28.

I enlighet med den rätt, som härintills tillhört Ständerna, är lagtima landtdag berättigad att till Kejsaren och Storfursten framställa petitioner, å hvilka Kejsaren och Storfursten fäster det afseende han finner för landet nyttigt.

§ 29.

Landtdagen äger rätt att upptaga af landtdagsman behörigen väckt motion om stiftande, ändring eller upphäfvande af sådan lag, som beror af Kejsaren och Storfurstens samt landtdagens sammanstående beslut ²⁾.

Ej må dock motion väckas rörande grundlag eller lag om landt- eller sjöförsvarets organisation; och skall beträffande kyrkolags stiftande gälla hvad därom särskildt är stadgad.

¹⁾ Här till kommer stadgandet i § 43 om Statsutskottet: »Statsutskottet skall undfå del af statsverkets tillstånd samt ega tillgång till alla statsverkets räkenskaper och handlingar. Det åligger utskottet att i betänkande härom särskildt uttala sig om användningen af de af landtdag för enskilda ändamål beviljade anslag; och eger landtdagen till Kejsaren och Storfursten ingå med en framställning, hvartill anledning förekommer».

²⁾ Det tvetydiga uttrycket »eger rätt att upptaga» torde förklaras där af, att motionsrätt tilldelades landtdagsmän först 1886.

Vidare må anföras, att motion eller petititionsförslag böra efter regel väckas inom fjorton dagar från landtdagens öppnande, samt att motion skall innehålla i lagform affattadt förslag. Det senare vore att rekommendera såsom en ej oäfvén damm för motionsfloden i vår andra kammare.

De enda nyheterna i konstitutionellt afseende återfinnas i §§ 32 o. 33, af hvilka den förra handlar om rätt för landtdagsman att med landtdagens medgifvande till medlem af senaten framställa spörsmål i angelägenhet hörande till hans ämbetsområde, den senare dock obetaget att afböja besvarandet. I sammanhang härmed må ock påpekas, att senatens medlemmar äga rätt att öfvervara och deltaga i öfverläggningarna, men naturligen ej i besluten, där de ej själfve äro landtdagsmän (§ 51). § 33 öppnar utsikt för landtdagen att pröfva lagligheten af styrelseledamöternas ämbetsåtgärder efter en särskild lag som, då detta skrives, ännu är under pröfning. Det är interpellationsrätten och ministeransvarigheten, hurudan den nu kan bli, som jämte rätten att årligen sammanträda beteckna de ökade befogenheter, hvilka representationen genom den nya landtdagsordningen erhållit. I jämförelse med den stora omgestaltning, som representationen till det yttre erhållit, äro de senare minimala. Denna motsats mellan yttre och inre uti den skedda reformen är i hög grad karakteristisk för denna själf, på samma gång som den kastar ett hjärt ljus öfver representationens idé och dess uppgifter i nutiden. Vi skola därför ägna denna sak en särskild uppmärksamhet. Men dessförinnan några ord om det valsätt, som den nya landtdagsordningen stadgar, och som utgör ur allmän synpunkt sedt den kanske betydelsefullaste nyheten däri.

Finland är enligt den nya vallagen indeladt i sexton valkretsar, af hvilka en omfattande Lappmarkerna utser blott en representant och alltså väljer på vanligt sätt, de öfriga femton utse enligt nuvarande befolkningsförhållanden från sex till tjugotvå landtdagsmän hvar samt välja proportionellt. Detta valsätt kräfver särskilda anstalter såväl från det offentligas sida som från de enskildes. De offentliga anstalterna för detsamma äro i förevarande fall 1) en centralnämnd inom hvarje valkrets, 2) en valnämnd inom hvarje kommun eller det röstningsområde, hvori sådan är

delad, omfattande högst 1,500 invånare på landet och 3,000 i stad. Båda nämnderna bestå af en ordförande och fyra medlemmar. Centralnämndens ledamöter utses delvis af senaten delvis af stadsfullmäktige i den stad, där nämnden sitter. Valnämnderna tillsättas å landsbygden af kommunalnämnden; i stad är magistraten valnämnd. Centralnämndens åligganden äro: före valet att mottaga kandidatlistor och af dessa sammansätta valsedeln, offentliggöra den samt till valnämnderna utsända exemplar däraf i tillräckligt antal; efter valet att mottaga de från valnämnderna återkommande ifyllda valsedlarne, på föreskrifvet sätt sortera dem och uträkna valresultatet. De lokala valnämnderna åter hafva följande bestyr: före valet att upprätta vallängden och på begäran tillhandahålla de valberättigade valsedlar, vidare att förrätta själfva valet, som försiggår på vanligt sätt genom mottagande af valsedlarne, slutligen efter valet att till centralnämnden öfversända valsedlarne i försegladt konvolut.

De på de enskilde medborgarne ankommande åtgärderna för valet kunna sammanfattas uti följande: att gemensamt upprätta kandidatlistor och insända dessa till centralnämnden, därefter hvar och en från valnämnden uttaga valsedel samt vid valtillfället aflämna densamma, efter att därå hafva med streck angifvit, på hvilken lista man röstar och i hvilken ordning man vill gifva kandidaterna sin röst, eller, om man ej gillar någon af de å valsedeln upptagna listorna, i särskild kolumn inskrifvit den eller de kandidater (högst tre), som man skänker sin röst. Valet pågår för större bekvämlighets skull under två dagar från kl. 9 f. m. till kl. 8 e. m. med högst två timmars frist.

Kandidatlista måste för att kunna mottagas af centralnämnden vara underskrifven af minst femtio valmän inom valkretsen samt får ej innehålla mer än högst tre namn jämte ett för suppleant. Uppsättande af kandidatlista kräfvver sålunda en sammanlutning af medborgarne, hvilken kallas *valmansförening*.

Dessa valmansföreningar, som hvar och en öfversända en kandidatlista, få officiellt erkännande och utgöra den grundläggande organisationen för valet. En vidare utveckling däraf kan ske, i det att två eller flera valmansföreningar bilda ett *valförbund* för samverkan vid valet och därom göra anmälan. Dock

få de å dessas kandidatlistor upptagna kandidaterna ej öfverstiga det antal landtdagsmän, som valkretsen äger välja. Ytterligare sammanslutning mellan valförbund är ej tillåten.

Detta är hela mekanismen. Huru sedan rösträkningen, hvilken ankommer på centralnämnden att utföra, tillgår, behöfva vi ej närmare utlägga. Det må vara nog att anmärka, att den på hvilken valman i främsta rummet röstat, tillkommer en röst, den andra i ordningen en half och den tredje en tredjedels röst, vidare att röstsammanräkningen först afser att bestämma ordningen mellan kandidaterna på samma lista och därefter ordningen mellan olika listors kandidater. Härvid tillämpas d'Honts regel, alldeles som i fråga om den primära röstberäkningen.

Som man häraf torde finna, är förfaringsättet ganska enkelt i den del, som fordrar allmänhetens medverkan. Äfven röstuträkningen, som centralnämnden företager, kräfver intet annat än valedlarnes rätta fördelning och rösternas addition. I hvad mån metoden kommer att tillfredsställa partierna, särskildt hvad beträffar de stora valkretsarne, kan först erfarenheten lära. Men den gifver en enkel och lättfattlig lösning af det stora problemet, hvartill Finland är att lyckönska.

* * *

Den finska representationsreformen lämnar en mer än vanligt lärarik illustration till såväl representationens idé och den historiska utveckling, denna genomgått, som människornas uppfattning däraf i nutiden. Representationen är å ena sidan ett samhällsorgan, å andra ett statsorgan. Som samhällsorgan är den språkröret för de enskildes önskningar och sträfvanden, som statsorgan deltagar den i utöfning af statsmakten. Ursprungligen var den endast det förra. Det var den konstitutionella principens genombrott, som förvandlade folkrepresentationen till ett statsorgan, mer eller mindre jämbördigt med fursten. Denna representationens förändrade ställning fick sitt rättsliga uttryck bland annat uti de bekanta satserna, att riksdagen företräder hela folket och på samma sätt den enskilde riksdagsmannen, hvilket i den svenska R. O. liksom i den finska L. O. (både den gamla och den nya) uttryckes så: riksdagsman

(landtdagsman) är icke bunden af andra föreskrifter än landets grundlagar. Dessa rättssatser, som i England och Sverige inklusive Finland fastslogos redan på 1600-talet, i öfriga stater först med inträdandet af konstitutionella förhållanden under 18:de och 19:de seklen, innebära, att representationen efter detta icke längre skall vara skilda stånds eller grupper eller landsdelars ombud eller öfver hufvud ett samhällets organ utan hela folkets befullmäktigade, ett verkligt statsorgan.

Den statsrättsliga teorin omfattade snart så fullständigt denna nya åskådning, att den glömde, att representationen varit eller kunde vara något annat. Ett skäl härtill låg äfven i det sakförhållandet, att med hvar år som gick, representationen mer och mer befästes i sin nya ställning. Representationen blef allmänt en allt mer betydande faktor i statslifvet, där den icke såsom i England och delvis äfven i Sverige liksom senare i några andra länder blef statsmaktens egentlige bärare. Men representationens ursprungliga uppgift har icke härunder försvunnit. Tvärtom har den, efter att en tid ha varit trängd tillbaka, åter med stor styrka stått upp ur den graf, dit teorin förpassat den. Detta har kommit med rösträttens utvidgning och de lägre och lägsta folkklassernas uppmarsch till deltagande i det offentliga lifvet. Dessa folkklasser stå ännu kvar på ståndssamhällets grund, hvad beträffar uppfattningen af representationen och dess ställning så nedåt som uppåt. Rösträtten är för dem uteslutande en individuell rättighet till värnande och främjande af egna intressen, och representationen valplatsen, där kampen härom står. Denna, hvad man kunde kalla sociala, uppfattning af folkrepresentationen i motsats till den statsrättsliga framträder på hvarje punkt uti diskussionen om dessa ting. Men ingenstädes visar den sig så tydligt som hos förkämparne för kvinnans rösträtt och den tidiga åldern för rösträttens utöfvande. Den abstrakta jämlikheten mellan individerna, hvilken utan vidare utgifves för rättvisan, är här med eller utan skyddande förklädnad det enda argumentet.

Klart är, att detta återfall till ett föregånget föreställningssätt är förenadt med ganska stora vådor. Folkrepresentationens betydelse som de enskilda intressenas språkrör har minskats i den

mån, som andra medel härför uppstått uti det tryckta ordet, uti förenings- och församlingsfriheten och alla andra agitationens utvägar. I dess ställe har den blifvit ett stundom allsmäktigt statsorgan eller tenderar att bli det. Statssynpunkten, icke de sociala klass- och intressesynpunkterna, böra alltså i nutiden behärska representationen och dess verksamhet. Detta låter väl förena sig med allmän rösträtt, som numera själf blifvit ett statsintresse i eminent mening, och däraf vida mer än af hänsyn till individuella kraf och fördelar hämtar sitt berättigande. Statssynpunkten låter sig likaså väl förena med ett aktgifvande på de olika intressegruppernas plats i representationen. Ty statens bästa kräfver alls icke, att de enskilda intressena undertryckas uti riksdagen, utan blott att intet enskildt intresse förtrycker andra enskilda intressen eller blir det allmänna öfvermäktigt. Representationen bör vara så inrättad, att den på en gång lämnar rum för de olika sociala intresse motsatserna och samtidigt underordnar dessa under statsintresset.

Lösningen af detta problem, som är tidens stora politiska uppgift, sammanfaller väsentligen med frågan om folkrepresentationens rätta ordnande. Folkets politiska uppfostran och partiernas beskaffenhet äro otvifvelaktigt också faktorer att taga med i räkningen härvid. Men sällan äro dessa af den art, att de låta det allmännas intresse gå framför de enskilda klass- och gruppintressena, därest icke institutionen själf ger stöd häråt. Det är en oberättigad optimism att uteslutande lita till massornas rättfärdighetskänsla och själfbehärskning vid utöfning af den ofantliga makt, som representationen numera fått eller är på väg att få. Det predikas visserligen hos oss i dessa dagar af majoritetsvalens förfäktare, att man skall hysa förtroende till folket d. v. s. majoriteten. Men majoriteten behöfver mer än väl den ständiga påminnelsen om andras rätt och det helas väl; och den påminnelsen kan endast institutionen själf ge genom det sätt, hvarpå maktutöfningen är ordnad. På den författningsmässiga organisationen hänger väsentligen, huru riksdagen fyller sin uppgift som statsorgan. Och detta är numera dess hufvuduppgift.

Man återgår, gärna till dessa allmänna betraktelser, närhelst fråga blir att bedöma en folkrepresentation i nutiden. Men de tvinga sig oemotståndligt på betraktaren af den nya finska landtdagen. Ty ingenstädes äro de båda synpunkterna, den sociala och den politiska, så ryckta isär som uti den. De bruka vanligen följas åt, så att när den ena fått på visst sätt göra sig gällande, den andra på motsvarande sätt tillgodoses. Finlands nya landtdag hör som samhällsorgan till dagarnes yttersta, medan den som statsorgan bär 1700-talets drag. Extremt demokratisk i sin sammansättning är den till makt och inflytande högst begränsad. Dess plats i författningen är nästan oförändradt densamma som den, hvilken 1772 års Regeringsform och 1789 års Förenings- och Säkerhetsakt anvisade Ständerna¹⁾. Den nya landtdagsordningen realiserar jämlikhetens idé till det yttersta, men tillmäter den politiska friheten och själfbestämningen ett ytterst begränsadt mått. Karaktäristiskt för nutiden är, att den ändock höjts till skyarne som idealet för en representation. Men jämlikheten och den sociala synpunkten behärska nu sinnena.

Synnerligen intressant är ock att iakttaga, huru väl monarken förstått att skilja mellan de båda sidorna, den sociala och den politiska. Han har med fulla händer gifvit, hvad som begärdes i först nämnda afseende. Blott för i aktiv tjänst stående militär har en inskränkning gjorts, men eljest har rösträtten blifvit så vidsträckt, som man blott önskat. Däremot har han med stor omsorg vakat öfver, att ej gränserna för landtdagens befogenhet vidgades. Man hade från finsk sida gjort försök att utsträcka densamma i åtskilliga fall, men detta har mötts af bestämdt af-

---

¹⁾ Såsom af ofvan anförda lagtexter framgår har landtdagen ej motionsrätt rörande grundlag, landt- och sjöförsvarets organisation eller den s. k. ekonomiska lagstiftningen, hvilken är mycket omfattande (äfvén tull- och brännvinslagstiftningen ingår däri). Landtdagens befogenhet rörande budgeten är ock mycket begränsad. Den inskränker sig till rätten att bevilja (eventuellt afslå förslag om) nya skatter (härunder ej inbegripet tull- och brännvinsmedel), att pröfva sådana nya anslag, som skola med bevillningsmedel täckas samt få kännedom om, huru statsmedeln förvaltats och särskildt de på bevillning beroende användts. Äfvén äger landtdagen genom bankofullmäktige »utöfva inseendet öfver förvaltningen af de under landtdagens garanti och vård stående fonderna i Finlands Bank».

slag i Petersburg. Sålunda hade i § 17 föreslagits, att lagtima landtdag skulle sammankomma, »utan särskild kallelse årligen den första dagen i februari månad och åtskiljas å nittionde dagen därefter, såframt icke Kejsaren och Storfursten på begäran af landtdagen förordnat, eller landtdagen enligt Kejsarens och Storfurstens framställning beslutit, att landtdagen skall tidigare eller senare åtskiljas». Detta har ändrats till, att landtdagen »sammankommer årligen på särskild för hvarje gång utfärdad kallelse den första dagen i februari månad, så framt ej Kejsaren och Storfursten annan dag af året bestämmer, och åtskiljes, enligt nådigt förordnande å nittionde dagen därefter, utom i de fall, då Kejsaren och Storfursten enligt dess egen pröfning eller på hemställan af landtdagen bestämmer, att landtdagen skall tidigare eller senare åtskiljas». Likaså innehöll Senatens förslag i § 18, som handlar om pågående landtdags upplösning och förordnande om nya val, ett stycke så lydande: »Lagtima landtdag, som sammanträder efter nyval, hvarom i 1 och 2 mom. säges, kan icke upplösas, innan nittio dagar från landtdagens början tilländalupit». Detta ströks helt och hållet. Slutligen hade §§ 26—28 (om vissa landtdagens befogenheter) af senaten så redigerats, att de förutvarande oklara bestämmelserna härom dels förtydligades dels något utvidgades till förmån för landtdagen. Äfven detta ändrades till de mycket begränsade stadganden, som ofvan anförts¹⁾.

Det har sagts, att vederbörande i Ryssland icke ogärna sågo den gamla landtdagens afskaffande och ersättande med en ultra demokratisk enkammarrepresentation, med hvilken de förmena sig skola ha ett lättare spel än med den förra. Härmed må förhålla sig huru som helst, säkert är, att de varit fullständigt likgiltiga för, på hvad sätt den nya landtdagen sammansattes, blott icke maktförhållandet mellan den och kronan rubbades. Tack vare dessa säregna omständigheter äger Finland nu en representation, som i socialt afseende är den längst hunna i hela världen och i politiskt afseende den minst utvecklade af alla. Huru skall detta gå ihop? Och öfver hufvud huru skall den nya landtdagen fylla sin uppgift till allmänt och enskildt väl?

¹⁾ Ett stycke i § 27, som afsåg att bereda landtdagen tillfälle att taga kännedom om prokuratorns ämbetsverksamhet och lagskipningen likasom om senatens årsberättelse öfver landets förvaltning ströks jämväl.

Den senare frågan, hvilken vi först upptaga till besvarande, sammanfaller med den om verkningarna af den långt utsträckta rösträtten och af enkamarsystemet samt de garantier, man skapat uti ordningen för ärendenas behandling och afgörande. Ty dessa äro de mest framspringande dragen i den nya landtdagens organisation. Den allmänna rösträtten för män är emellertid ingen nyhet. Vi känna både dess fördelar och dess nackdelar från andra håll. Bådadera torde bli desamma i Finland som annorstädes. Den kvinnliga rösträtten däremot är en nyhet, om hvars gagn man visserligen kan hysa tvifvel. Det är, såsom ofvan antyddes icke ett statsintresse, som drifvit den fram, utan uteslutande kvinnornas jämlikhetssträfvande, ett rent enskildt intresse således och därtill af rätt obetydlig valör. Det bästa, man kan säga om den, torde vara, att den i politiskt afseende sannolikt gör hvarken från eller till, alltså blir rätt oskadlig. Den skada, som kvinnornas indragande uti det politiska lifvet kan komma att medföra, ligger på helt annat håll — uti familjebandens försvagande och sist i aftagande födelser. Det blir demografen, som omsider blir den rätte domaren öfver denna nyhet; och jag befarar, att domen kommer att bli ganska omild, men den tillhör framtiden.

Enkamarsystemet, som är det andra djärfva draget i denna nya landtdagsordning, är helt visst det politiskt sedt farligaste. Såväl i den kommitté, som haft att handlägga representationsreformen, som uti landtdagens förhandlingar därom hafva värtaliga röster höjts till dess försvar. Dessa uttalanden förtjäna allt erkännande såsom försvarstal för en på grund af förhållandena nödvändig sak; men de sakna vetenskaplig bärkraft. De många försiktighetsmått, som vidtagits för att besvärja systemets vådor, visa ock tydligt, att man icke trott på detsamma i och för sig utan väl insett de senare. Frågan är blott, om dessa garantier mot förhastade beslut och framför allt mot majoritetsförtryck och klassvälde — ty det är det man mest har att frukta — förslå. Garantierna äro hvarken få eller obetydande, såsom vi sett: proportionella val, kvalificerad majoritet i alla skatte- och grundlagsfrågor, ett ärendes uppskjutande på tre år, och den komplicerade behandlingen af de flesta frågor. Men ändock hålla vi före, att dessa garantier skola visa sig otillräckliga. Man behöfver blott ihågkomma, att den svensktalande

befolkningen äfven med proportionellt valsätt icke kan påräkna mer än 20—30 platser utaf 200. Denna befolkning, som i alla tider varit den egentlige kulturbäraren i Finland och under senaste svåra kris det förnämsta värnet mot förtrycket, kommer att stanna i en ohjälplig minoritet. Hvarken proportionalismen eller fordran på kvalificerad majoritet kan hindra, att den redan i landtdagen förtryckes. Svenskans kommer säkerligen aldrig att ljuda i dess sal, trots bestämmelsen i § 50 om båda språkens användning. Och när man känner det hat, som hos gammalfennomanerna råder emot den svenska befolkningen i Finland, så kan man vara förvissad om, att ingen hänsyn och intet skonsmål kommer ifråga. Men prècis detsamma kan befaras från arbetarnes sida gent mot de fåtaliga högre klasserna och deras representanter. Hatet är här lika brinnande, och beslutet att ta makten i samhället lika hänsynslöst.

Mot detta har den nya landtdagsordningen ingen hjälp att gifva. Därmed har enkammersystemet äfven med de många garantierna dömt sig själf. Gäller det sålunda, att representationen skall inom sig äga korrektivet mot förtryck och i verklig mening vara ett statsorgan, så bör den vara delad på olika och fullt likvärdiga kamrar. Som det nu är i Finland, ligger garantien mot våld och våld icke inom representationen utan utom den — hos kronan. Och sålänge kronan har den makt, den nu innehar, så är det politiskt sedt skäligen likgiltigt, huru landtdagen är sammansatt. Kronan kan förhindra alla öfvergrepp och alltså i fullt mått ersätta en öfre kammare. Den motsägelse, som råder mellan landtdagens demokratiska sammansättning och dess ringa politiska makt, upplöser sig sålunda på bästa vis. Det ena betingar det andra. En sådan representation duger ej att vara en regerande riksdag, som den svenska till stor del är och alltmera blir. Den måste ha öfver sig en mäktig regering, som hindrar ensidigheter och afstyr öfvergrepp.

Finland äger en regering utrustad med sådan makt, men icke uteslutande som sin egen. Det är detta, som gör ställningen så oviss, och det på tvåfaldigt sätt. Ty om revolutionen segrar i Ryssland och kronan där lider starkt afbräck, så återverkar detta med oemotståndlig kraft på Finland. Landtdagen kommer då att fordra

en ny regeringsform, som i dess händer förlägger all makt och gör den till regerande riksdag. Finland har för öfrigt ett historiskt föredöme af detta slag i Frihetstiden lika väl som Sverige. Skulle åter revolutionen i Ryssland nedslås och byråkratien låt vara med vidtgående sociala reformer behålla statens styrelse i sina händer, så hotas Finland vid nästa senatsoktroj af faran att få en senat efter den finska majoritetens sinne. Den svensk-talande befolkningens öde är i båda fallen lika hotadt och därmed äfven Finlands. Det är icke de särskilda sympatier för det svenska elementet, hvilka en svensk ovilkorligen måste hysa, som förestafva detta omdöme. Finlands både inre och yttre historia såväl i förgångna tider som i den närvarande bekräfta detsamma i fullt mått. Därför är tingens nya ordning i Finland, ehuru en lycklig vändning från det föregående förtrycket, full af inre och yttre faror. Man kan blott önska, att de män, som hittills med lika stor skicklighet som lycka ledt landets öden i dessa brytningens tider, skola få fortsätta sitt värf och däruti ha samma framgång som hittills. Ingenstädes önskas detta högre än hos det folk, med hvilket det finska en gång delat ljuft och ledt, och som städse skall fröjdas, när det fröjdas, och sörja när det sörjer.

Japans "ancien régime".

En studie i orientalisk författningshistoria.

Af
Professor **Rudolf Kjellén**

II.

Det forntida ättsamhället.

Forskningen i Japans äldsta samfundsförhållanden har att kämpa icke blott mot vanliga svårigheter i urtidforskning — källornas torftighet, mytbildningens villor, brist på kronologiskt perspektiv — utan äfven emot medvetna förfalskningstendenser. De gamla annaler eller konungasagor, till hvilka eftervärlden är hänvisad för kunskapen om det äldsta samhällstillståndet, härstamma nämligen från ett senare tidevarf, då den ursprungliga författningstypen aflösts af en annan och främmande, hvars auktoritet väl behöfde alla stöd; och det var då helt naturligt, att man betjänade sig af annalisternas konst i politiskt syfte för att skaffa det nya samhället nationella anor, som det i själfva verket ingalunda ägde.

Då man begagnar Japans gamla annaler, får man således aldrig lämna ur sikte, att de afspegla en senare tids åskådningssätt, och att de genomgås af en afsiktlig sträfvän att antedatera yngre förhållanden. Att utrensa dessa fel ur källmaterialet — icke blott myter, utan äfven tendenser — blef följaktligen den moderna vetenskapens första uppgift på detta forskningsfält. Grofarbetet i detta hänseende kan nu anses utfördt genom de kritiska upplagorna på västerländska språk af »Koshiki» genom CHAMBERLAIN 1883 samt af »Nihongi» genom ASTON 1896 och FLORENZ 1892—97.

Härmed är fast grund lagd för en vetenskaplig insikt i det japanska forntidssamhället. Och denna insikt har genast korriigerat gamla föreställningar, äfven på afgörande punkter.

Intet kan bättre visa huru vilseförd man varit på detta område, än att man ända in i våra dagar förnekat alla spår af ättförfattning i det gamla Japan och i stället tyckt sig se en ursprunglig centralisation där. Det är den »officiella» historieskrifningens triumf, att en så djupgående villfarelse kunnat slå rot och bevaras till en sen eftervärld. Äran att hafva genomskådat detta bedrägliga sken tillhör i främsta rummet FLORENZ, hvars undersökning om »Die staatliche und gesellschaftliche Organisation im alten Japan» år 1892 blifvit banbrytande på området.¹⁾

Vi veta sålunda nu, att icke heller det japanska folket varit undanryckt inflytelsen af den sociala lag, som af blodsförväntskapen skapar den första samhällsorganisationen: ättsamhället. Ur dunklet i historiens gryning träder folket framför oss som en sammanfattning af ett antal ätter, *ushi* (uji), hvar och en inom sig sammanbunden af gemensam härstamning och följaktligen gemensam an-kult. Det samhällsbildande materialet är alltså ätten, stor eller liten, inneslutande ett större eller mindre antal familjer. Som juridisk person visar sig ätten i egendoms- och straffrätten: den besatt gemensam jord och gemensamt klientel af slafvar, den straffades också understundom gemensamt med den enskilde brottslingen inom dess leder²⁾. Ättens själfskrifne höfding eller patriark var husfadern inom hufvudfamiljen, och höfdingadömet stod således på ärftlighetens grundval.

Enheten i detta samhälle representeras af kejsarens *ushi* och

¹⁾ Den utgör blott en tidskriftsuppsats på 18 sidor, i Mitteil. D. Ges. Ostasien V, ss. 164—182. Jag känner den endast i andra hand genom OKUBOS afhandling (ofvan s. 33) samt numera NACHOD, Geschichte von Japan, I, urtiden, 1906. Detta sistnämnda arbete, utkommet efter förra artikelnspublicering, är numera att betrakta som hufvudverket för tiden före 645. Den där utvecklade uppfattningen af folkets etnografiska problem (sammanfattad å sid. 46) sammanfaller mycket nära med den i denna tidskrift ofvan (sid. 39) framställda.

²⁾ Däremot synes äktenskapet icke haft karaktär af fördrag mellan ätter; måhända ingicks det i regeln inom ätten. Familjebandet är föröfrigt ganska löst, polygami råder, adoption förekommer ännu icke.

kejsarmakten. Den vid kolonisationen ledande ätten förde sitt stamträd upp till gudarne och pretenderade därför en varaktig öfverhöghet. Ursprungligen är kejsaren, *sumera mikoto*, endast patriark öfver sin klan som hundrade andra, och hans makt berodde alltjämt i främsta rummet på den kejsarliga klanens rikedom. Det förvånar icke att höra kinesiska annalister vid tiden för Kristi födelse omtala Japan som en anarki af öfver 100 stater under särskilda höfdingar. Ännu vid periodens slut saknar riket en fast territorial indelning, en bestämd hufvudstad, ja, t. o. m. ett officiellt namn, ehuru det redan lär räkna 5 millioner invånare. Men småningom mognar en starkare riksenhet, och dess främsta organ är som alltid monarkien. På sedvanligt sätt växer en särskild kejsarmakt ut ur kejsarens ställning som samtliga ushis representant inför solgudinnan och inför främmande folk. Den öfversteprästerliga och krigsherrliga värdigheten medförde prerogativ inom beskattning och rättskipning, och ställningen som primus inter pares gaf skiljedomaremyndighet inom och mellan ushi, hvartill hörde äfven nyskapning, degradering, ja, upplösning af enskilda ätter. När immigrationen från Korea och Kina började, kunde kejsaren således af de konstkunnige invandrarne skapa nya ushi till sitt stöd. Hans ställning öppnade äfven andra möjligheter, ökad rikedom genom eröfradt land eller förbrutna gods, inflytande i landsorterna genom anläggande af kronomagasin (»*mijake*») o. s. v. Sålunda sammansvetsas efterhand, i en fullt spontan utveckling, det lösa ättförbundet, och centralistiska drag börja komma till synes redan innan den gamla författningens grundvalar direkt angripas och upprifvas under inflytande af nya idéer.

Utvecklingen till en starkare riksenhet befordrades slutligen äfven genom den börjande klassdifferentieringen. Äldst är som vanligt motsatsen mellan frie och slafvar (»*tomobe*») ¹⁾, men äfven inom de fries ursprungligen homogena massa utbilda sig småningom rang- eller kastskillnader, som slingra sig emellan ushi och be-

¹⁾ Slafvarne voro antingen krigsfångar eller tributer från koreanska stater eller till trälldom dömde landsmän. — Det är ganska betecknande för dunklet öfver dessa tiders samhällstillstånd, att icke ens CHAMBERLAIN kunnat i Koshiki upptäcka det gamla slafveriets spår; först FLORENZ har skaffat klarhet härutinnan. Se NACHOD, s. 107.

stämman deras offentliga uppgifter. Det är en genomskärning af samhället i horisontell riktning, supplerande men också delvis neutraliserande ushi-författningens vertikala skärning. Vi känna den i dess utbildade form som *kabane*-systemet.

Hvarje ushi tillhörde sålunda af födseln en särskild kast eller klass, *kabane*, utan möjlighet att komma därur (annat än genom kejsarlig degradering)¹⁾. Mot periodens slut urskilja vi fem dylika klasser. Lägst i rang stå *handtverkarne* (»*tomonotsko*»): väfvere, snickare, barberare, bryggare, byggmästare, krukmakare, ända till vapensmeder och »penselmänniskor» eller skrifvere; deras låga ställning sammanhänger utan tvifvel med deras i regeln utländska härkomst, från Korea och Kina. Närmast dem komma *åkerbrukarne*, landets egna vid modernäringen fästa barn (»*mi-jakko*»); fria odalmän, ännu utan feodal karaktär, om ock ansatser därtill icke saknas. Ofvan dem komma tvänne privilegierade *stormannaklasser* (»*murashi*» och »*omi*»), af olika börd men jämlik betydelse, frön till en adel, bosatte kring kejsarens person men med jord och slafvar i skilda delar af landet. Som femte och högsta rangklass räknas slutligen det *kejsarliga huset* (»*kobets*»).

Det betecknar utan tvifvel ett framsteg i utveckling, att *kaban*-systemet i st. f. ushiförfattningen lägges till grund för regeringsorganisationen. Kejsarens *stora råd*, »*daibu*», utgöres åtminstone fram på 500-talet e. Kr. icke längre af själfskrifne stamhöfdingar, utan af särskildt kallade rådgifvere ur fjärde, tredje och t. o. m. andra *kabane*-klassen. Själfskrifne medlemmar voro dock »*stor-omi*» (från andra årh. e. Kr.) och »*stor-murashi*» (från första årh.), höfdingarne för hufvudätten inom resp. klass.

Det ålåg rådet bland annat att afgöra tronföljden, om arvet var oklart eller kejsaren försummat utse en efterträdare; naturligtvis var valet därvid alltid begränsadt inom kejsarens hus, som ensamt kunde bringa offer till de gudomliga anorna. Att en sådan anordning hos ett intrigant och krigslustigt folk skulle blifva en källa till inre oroligheter, ligger i sakens natur, isynnerhet sedan höga riksämbeten uppstått invid tronen. Redan före fornti-

¹⁾ »*Kabane* är det politiska ushi, d. v. s. ushi ur ämbetssynpunkt», FUKUDA, Die gesellschaftliche und wirtschaftliche Entwicklung in J., 1900 (cit. hos NACHOD, s. 212, n. 1).

dens utgång se vi också det för Japans hela historia utmärkande skådespelet af kämpande klaner och riksföreståndare nedom tronen. « Mononobe af Murashi och Soga af Omi voro sådana ätter på 500-talet, hvardera i besittning af det ena storämbetet. År 587 krossades den förra, därmed bortföll stormurashi, och den segrande Soga-höfdingen kunde nu inrätta sig som förmyndare öfver kejsartronen, taga titlar från den kejsarliga värdigheten, bygga kejsargrafvar (« misasagi ») åt sitt hus o. s. v. Stor-omi är alltså en prototyp till det senare schogunatet och synes räcka handen efter själfva spiran, då en legitimistisk resning år 645 störtar inkräftaren och leder till ett reformverk, som snart sopar bort hela ättsamhället.

En återblick på det japanska folkets tidigaste samhällsform lämnar samma hufvudintryck, som vi mottaga under studiet af de gammalgermanska och primitiva antika samhällena. Det är samma ursprungliga gentilförfattning, på sakral grund, samma i det hela stillastående typ enligt arfvets anvisning. Det är också på sistone samma utveckling mot centralisation under arbetsfördelningens kraf och yttre förhållandens tryck.

Säreget för Japan är däremot, att ättförfattningens upplösning sammanhänger med en allmän kulturell omskapning, under främmande inflytelser.

III.

Den kinesiska statstypen: kejsarligt envælde, centralisation och byråkrati.

Inom den västerländska kulturvärlden är kristendomens framträdande det framför alla andra epokgörande faktum, och detta äfven på den rena statsutvecklingens område, som nu riktades med en ny idé: den individuella friheten. Buddismens betydelse kan icke ligga på detta håll. Icke desto mindre är äfven dess genombrott en afgörande händelse inom författningslifvet, låt vara i negativ riktning. Buddismen verkar nämligen, med sin lära om enheten i allt lif, upplösande på allt kastväsen och blir i längden oförenlig med ett efter blotta ärfvlighetslagen opererande samhälle.

Till Buddas altare stod vägen öppen för alla släkter och klasser. En ny enhetsprincip genomträngde alla gamla samhällsskillnader och jämnade marken för en politisk koncentration.

För Japan blef buddismen tillika det medium, hvarigenom den kinesiska världsstatens kulturinnehåll öfverhufvud fann vägen till ö-landet i öster. Knappt 200 år sedan den skriftlärde WANI för japanerna öppnat bekantskapen med Kinas heliga skrifter, utfärdar riksföreståndaren prins Schotoku år 604 sina 17 artiklar, genomsyrade icke blott af buddistisk tro utan äfven af kinesiska statsidéer. För första gången ställdes här ett statsbegrepp gent emot folket och en härskande kejsarvilja gent emot naturens i ärfthigheten uttalade lag. Det var visserligen ett politiskt program mera än en lagstiftning¹⁾. Men ett halfsekel hade icke gått, förrän programmet skulle förvandlas till en realitet.

Det var vid Soga-familjens krossande år 645. En prins af det kejsarliga huset, Tenshi, hade ledt rörelsen, i förbund med en af landets mest högättade män (stamfadern till Fushivara-familjen). Segern var alltså kronans. Tillfället var inne att stärka dess makt och skapa en bjudande auktoritet i landet, till befrämjande af rikets enhet och folkets fred.

Man behöfde icke söka efter modell till ett sådant statsväsen. I Kina regerade nu den berömde Tajtsung, hvars välde räckte till Kaspiska hafvet och hvars förbindelser till hofvet i Bysanz. Från hans tron utgick en glans, som meddelade sig åt alla institutioner och hela den komplicerade förvaltningsapparaten kring tronen. Japan, som vid denna tid plögade en liflig trafik med den store grannen, kunde icke undandraga sig det hypnotiserande inflytandet af denna rika kultur, äfven om det velat. För dess härskarhus låg det nära till hands att försöka en imitation af de politiska organisationsformer, som uppburö Kinas storhet. Och själfupplösningsprocessen inom ushiförfattningen hade nu fram-

¹⁾ Man kan undra på att ett dylikt program kunnat se dagen under tiden för »stor-omis» största inflytande och pretentioner. Förklaringen ligger sannolikt däri, att den mäktige riksjarlen i Budda såg framför allt en bundsförvant mot den kejsarlige an-guden och i de främmande statsidéerna ett stöd mot den nationella tradition, på hvilken kejsarmakten hvilade. — Schotokus lagartiklar finnas i engelsk öfversättning som appendix till MURRAY'S Japan.

skridit så långt, att det stora experimentet kunde lyckas, åtminstone för en tid.

Under direkta inflytelser från Kina tillkom alltså den författningsrevolution, hvars begynnelse är känd under namnet *Taikva-reformen*¹⁾ och satt till året 645. Redan denna benämning vittnar om det stora mönstret på kontinenten: »Taikva» är nämligen den första af de årsperioder, efter hvilka man numera på kinesiskt sätt börjar indela historien.²⁾ Visserligen bär den också med rätta sin betydelse, »stor omgestaltning». Taikvaperioden räknas visserligen blott till år 650, men reformverket fortsatte in på nästa århundrade, då det kan anses avslutadt med den efter en annan period uppkallade »Joro-lagstiftningen», 720. Resultatet är ett nytt samhälle och en ny författning. Vi skola angifva några hufvuddrag däraf, i ett sammanhang, så långt vårt mycket bräckliga, ofta inbördes motsägande och med stora luckor behäftade källmaterial tillåter³⁾.

Det epokgörande i själfva Taikvareformen är, att sammanhanget mellan ushi och statens förvaltning genombrytes. Ätterna förlora sin själfskrifvenhet till statens ämbeten, hvilka alltså undanryckas ärtflighetens förfogande. De förlora vidare sin gemensamma besittning af jord och slafvar. De forna ättmedlemmarna blifva kejsarliga undersåtar. Land och folk träda i direkt lydnessförhållande till kejsaren, sedan ushis förhänge fallit bort. Den på ursprunglig blodsgemenskap hvilande, naturliga samhälls-

¹⁾ Jag behåller på detta mycket använda ord den allmänna stafningen, ehuru uttalet närmast torde betinga skrifsättet »daj-ka».

²⁾ Dessa perioder (»nengo») sammanfalla icke med tronskiften, utan med anmärkningsvärda händelser öfverhufvud — visserligen understundom af ganska egendomlig natur, såsom då en hvit fasans dödande gaf anledning till nästa period efter Taikva, se LAUTERER, s. 57. Först i våra dagar har påjudits, att perioden icke får ändras under en och samma regering, hvadan »meshi» varar åtminstone till nuvarande kejsarens död. Se MURRAY, s. 402 n.; därsammastädes finnes en fullständig lista på alla årsperioderna.

³⁾ En kritisk bearbetning af Taikvareformen föreligger numera (enl. NACHOD, s. 208) i ASAKAWA, *The early institutional life of J., a study in the reform of 645*, Tokio 1903. Källmaterialet för tiden därefter är ännu icke vetenskapligt sofradt. I tvifvelaktiga fall har jag härofvän gifvit mina japanska auktorer YOSHIDA och OKUBO vitsord.

författningen viker för kejsarens gudomliga rätt och allomfattande makt.

Denna omläggning af samhällets grundvalar medför behovet af nybyggnad på alla håll: i regeringens organisation eller centralförvaltningen, i den territoriella indelningen och i den lokala förvaltningen.

Den förstnämnda får ett öfverraskande modernt utseende. Åtta departement (»scho») fördela sins emellan de löpande ärendena: »centralaffärerna» och »det kejsarliga patatset», undervisningen, kult och ceremonier, inrikesärenden, krig, rättskipning, finanser och folkräkning samt det kejsarliga hushållet. De äro alla ordnade efter samma schema, med en minister (»kio»), en expeditionschef och 2—18 byråchefer, jämte underordnade tjänstemän. Öfver dem står rikets stora råd, *dajo-kan*, med fyra bisittare: storministern (»dajo-dajin»), vänsterministern (»sadajin»), högerministern (»udajin»)¹⁾ och inreministern (»najdajin»). »Dajo-kan» är närmast kejsaren rikets högsta organ i administrativt, legislatoriskt och judiciellt hänseende. Endast kyrkoförvaltningen står utanför, under »Shingi-kan», likt tsar Peters heliga synod vid senatens sida.

Lika fast och klart är den lokala statsförvaltningens system. Riket får sin bestämda indelning i 66 provinser (jämte öarne Iki och Tsuschima, således i verkligheten 68), hvilka å sin sida innefatta ett antal kretsar. Kejsaren utnämner efter eget behag landshöfdingar och fogdar. De förre, *kokuschu*, inneha en ställning, som i mycket påminner om de frankiske grafionerna; de äro kejsarens ställföreträdare, utöfva likasåväl finansiella funktioner som domen och härbannet, dock torde deras domaremakts varit mera inskränkt än hos den karolingiske »comes». Trenne af dem reste sig öfver de andra, såsom ett slags general-guvernörer; det var gränsvakterna, »markgrafvarne», i nordost, sydväst och på Korea. Den förstnämnde af dessa, väktaren mot de oroliga »jemischi», hade äfven utrikespolitiska funktioner, mottog sändebud, naturaliserade de fiender som öfvergingo, o. s. v. Denne märklige äm-

¹⁾ Högerministern står i rang efter vänsterministern, alldenstund den vänstra sidan i Japan är den förnämre.

betsman betecknades särskildt som *schogun*, krigsherre; en titulatur, som enligt några uppgifter förekommit redan före Kr. födelse, men som först här får pregnant och positiv mening.

Utan tvifvel låg här ett betänkligt frö till satrapvälde. Men de kloka ögon, som vakade öfver kejsarens makt i detta system, hade icke förbisett det. Därför sattes landshöfdingarne endast på 4 (senare 6) år, och därför innehöll författningen en särskild kontrollapparat i form af kringresande inspektorer (»junsatuschi») från centralförvaltningen (jämför »missi dominici» i Karl den stores välde). Härmed fick den konstfulla byråkratiska öfverbyggnaden sin harmoniska afslutning, och centralisationsidén syntes åt alla håll tryggad.

Det är helt naturligt, att de mäktigaste ushihöfdingarna vid öfvergången såverades på de nya höga ämbetsplatserna. Svårare var onekligen uppgiften att ge menige man ersättning för det stöd som ättsamhörigheten skänkt honom. Lösningen blef en egenomlig kommunalförfattning — äfven den i hufvudsak bildad efter kinesiskt mönster — på familjens grundval. Frigjorda ur ättebandet sammanföras fem vid hvarandras sida boende familjer (hus) i ett *femskap* och tio dylika enheter i ett *femtioskap* (»go»), som själfvalt väljer sitt öfverhufvud under en viss statlig kontroll. Femskapet är ett starkt solidariskt förbund, som gemensamt svarar för skatter och nödig ordning (jämför det anglosaxiska »frankpledge» i tythinget); femtioskapet är den själfstyrande korporationen, och inom dess leder fördelas jordegendomen efter kronans anvisning hvart sjätte (senare hvart tionde) år.

Den jämförande samhällsforskaren kan här följa utvecklingen från den primära till den sekundära samhällstypen — från ättsamhälle till territorialsamhälle — t. o. m. bättre än i vår egen svenska historia, där hundradets namn i Svealandskaperna tilläfvanturs vittnar om samma utveckling som det japanska femtioskapet.¹⁾ Ur andra synpunkter bjudes ännu i dag en närliggande analogi i det storryska mir-samhället.

Som vi sett, har jorden nu upphört att vara enskild egen-

¹⁾ Jfr min afh. »Stat och samhälle i det gamla Vestergötland», i Vestg. Fornminnesförenings tidskr., X (1899), s. 19, n. 3.

dom och blifvit kejsarligt dominium. Ett moment i denna utveckling betecknas af politiken att anlägga de ofvannämnda »mijake», hvilket ord med tiden kom att beteckna ett slags Upsala öd¹⁾. Den nya kinesiska statsåskådningen gjorde resten. Som ushis arftagare öfvertager kejsaren rikets samlade grundbesittning och förfogar därmed efter behag. Sålunda förlänar han »ämbetsgods» åt sina landshöfdingar, motsvarande de karolingiske grefvarnes beneficiar. Äfven »förtjänstgods» omtalas som belöning för enskild dygd, och detta äfven till evärdelig ägo. Men hufvudmassan af folket sitter som ett slags kronans arrendatorer på jorden. Arrendet utgöres dels i grundskatt (från början omkring 3 % af skörden), dels i värnplikt, som nu göres allmän och lika för alla (från 21:sta till 60:de året, dock endast tredjedelen af dem i regelbunden tjänst); därtill hade kommunerna själfva att underhålla skattekräfvarne, och måste yttermera lämna ett bestämdt antal »unga och glada» arbetare till de kejsarliga byggena och risfälten²⁾.

Staten å sin sida öfvertager icke blott rättsordningens upprätthållande och rikets försvar emot fiendemakt, icke blott skolväsen och allmänna arbeten, utan äfven rena samhällsuppgifter; den drager omsorg om fattigvården, den lägger sig vinn om införande af nya kulturväxter (bomull och té omkr. år 800), den sköter om artificiell bevattning af åkrarne och öfvertager i hungerstid folkets utspisning ur kronans förrådshus. Vi se alltså en patriarkalisk centralisation, af samma anda som Europas berömda »upplysta despotism» i det 18:de århundradet.

Under detta tryck från centrum förlora sig de gamla kastskillnaderna, som icke längre värnas af ärftlighetens lag. En ny aristokrati uppväxer kring hofvet och ämbetena. Redan 603 infördes ett antal rangklasser efter kinesiskt exempel, och de tillökas ännu mera, allt som hofceremonielet utvecklas i bredd och bety-

¹⁾ Se NACHOD, s. 253 f.

²⁾ Finansväsendet hvilar fortfarande på ren naturalhushållning, äfven sedan mynt år 708 börjat komma i rörelse; i ris utgjordes skatterna, med ris betalade staten sina funktionärer. Om tidens invecklade skatte- och finansförhållanden, där icke ens progressiv beskattning saknas, se OKUBO, ss. 28—38.

delse. Af organisation eller privilegier för den nya adeln förspörja vi emellertid knappast mer, än att den högre skolbildningen var monopol för de fem högsta rangklasserna. Däremot framstår Buddakleresiet redan som en mäktigt privilegierad klass, mot hvars inflytande snart kan spåras en viss betänksamhet hos kronan själf, som med sådan ifver litat till denne bundsförvant i striden mot det gamla samhället.

Det är under denna tid, som de stora annalerna sammanfattas — Koshiki 712, Nihongi 720 — för att stödja de kejsersliga anspråken med urgammal häfd. Så ohistoriskt detta än må vara, i ett afseende länder den nya statsformen till odisputabelt gagn: ur den kinesiska centralisationens bad, ur den nya byråkratiens tryck framgår Japan med en riksenhet som aldrig förr. Den får sitt uttryck i det första *officiella namnet*, Nihon, antaget år 670; att detta namn är taget från kinesisk horisont, var nu lika naturligt, som att kejsarens titel blef det kinesiska »tenno». Enhetstanken framkallar vidare behovet af en *hufvudstad*; sålunda var Nara rikets medelpunkt 709—764 (enl. annan uppgift till 784), och år 794 invigdes Kioto till mer än tusenårig uppgift som landets, åtminstone officiella, centrum. Men först och främst faller uppmärksamheten på, att Japan nu får sin första *allmänna landslag*; ty som sådan måste Jorolagstiftningen och dess direkta föregångare, med deras blandning af stats- och privaträtt, betecknas¹⁾.

¹⁾ Joro-lagverket är frukten af ett mer än halfsekellångt arbete, om vi räkna med NACHODS uppgift (s. 277, n. 3) att den första rättskodifieringen skedde 662; enl. YOSHIDA (s. 14 n.) började den tio år senare. BRANDT (i HELMOLT, s. 17) sätter »Taiho-lagstiftningen» eller »die schriftliche Niederlegung des gesamten Gesetzstoffs» till år 689. Denna kodifiering har emellertid uppenbarligen sitt namn af årsperioden, som begynner 701, den sammanfaller alltså med »kejsar Mommus lag», som APPERT (anf. st. ss. 644—648) trodde sig analysera, och den utgör i själfva verket endast en fas i den lagstiftande verksamhet, hvaraf Joroverket är den fjärde och sista upplagan, se YOSHIDA å anf. st. Då alla förarbetena gått förlorade, så är det i själfva verket Joro-codexen som äfven APPERT studerat. — Denna allmänna landslag sönderfaller i tvänne hufvudstycken, nämligen straffrätt (»ritsu») och civilrätt (»rio»). Af det förras 12 kapitel äro 4, af den senares 27 alla (ehuru med några luckor) till vår tid bevarade. För att gifva ett begrepp om lagstiftningens mångsidiga innehåll citera vi efter YOSHIDA civilrättens kapitelrubriker: »I. Bestimmungen über die Rangklassen der Beamten; II. Organisation der Aemter; III. Gesetze

Det samhälle, som afspeglas i Jorolagarne, står redan på en framskriden kulturståndpunkt; och det måste erkännas, att den författningsorganisation, vi nu studerat, vittnar om ett rikt utveckladt statslif. Det är frågan, om Rysslands tsarförfattning i våra dagar, med hvilken den förete likheter icke blott i fråga om kommunalstyrelsen, betecknar en principiellt högre ståndpunkt. Tilläventyrs var den i Japan också allt för konstnäsligt komplicerad för sin tids behof. Därtill bar den på det hufvudfelet, att den icke vuxit organiskt fram ur nationella förhållanden. Den var en konstruktion, och en konstruktion efter konkret främmande förebild.

Att leda utvecklingen tillbaka in i nationella fåror — att forma en statstyp i närmare anslutning till Japans egna förutsättningar, om också gifvetvis icke med förkastande af allt i Taikvaförfattningen — måste alltså bli den efterföljande periodens innehåll på författningsområdet. Uppgiften kan i viss mån säges vara densamma, som västerns specifika Frankerland nästan samtidigt arbetade på¹⁾. Lösningen blef också densamma — en nationell feodalstat och en major domus.

für Schinto-Priester; IV. Gesetze für buddh. Priester und Nonnen; V. Familienrecht; VI. Agrarische Gesetze; VII. Frohndienste; VIII. Gesetze den Unterricht betreffend; IX. Bestallung und Promotion; X. Erbrecht; XI. Gesetze bezüglich der jährlichen Berichte (seitens der Vorgesetzten über Verdienste, Amtsvergehen, Verhalten und Tauglichkeit der untergeordneten Beamten); XII. Bestimmungen über Gehalt; XIII. Gesetze über die Kaiserl. Garden; XIV. Gesetze über Provincial-Garnisonen; XV. Gesetze über das Ceremoniell; XVI. Kleiderordnung; XVII. Bauordnung; XVIII. Öffentliche Ceremonien; XIX. Gesetze über Magazine; XX. Stallungen und Landgestüte; XXI. Medicinalgesetze; XXII. Bestimmungen über Dienstferien; XXIII. Gesetze über Bestattung; XXIV. Gesetze über Grenzen und Märkte; XXV. Verhaftung und Verfolgung; XXVI. Processrecht; XXVII. Vermischte Gesetze». Vi anmärka, att det således finnes en begravnings- (XXIII), men ingen särskild äktenskapsrätt — ett typiskt orientaliskt drag, direkt sammanhängande med kulten af de döde.

¹⁾ Om vi nämligen acceptera FAHLBECKS uppfattning af Klodvigs monarki såsom ett personligt envælde under inflytelse af romersk kejsarrätt, se afh. om Frankiska rikets äldsta samfundsskick, 1880. Denna parallellism torde förtjäna att närmare utföras.

IV.

Nationell reaktion: familjevælde och begynnande feodalism.

Tiden från 645 till omkring 800 är föregående statstyps blomstringstid, hvarunder den får ostördt utbilda sig och visa sina verkningar. Kejsar Kammu, som härskade vid sistnämnda tidpunkt, fulländade verket genom att välja den permanenta hufvudstaden (Kioto) samt antaga det kinesiska majestätspredikatet (tenno). Men vid samma tid tager utvecklingen en bestämd riktning, som gömmer ödesdiga upplösningstendenser mot den centralistiska statsformen. Denna viktiga vändpunkt betecknas främst af militäradelns uppkomst.

Då frågan om kapitalisering af samurajernas inkomster blef brännande på 1870:talet, var det en stående sats, att deras klass framgått ur böndernas massa mot slutet-af 700:talet. Vi få sålunda antaga detta som ett historiskt faktum, äfven om emancipationen gifvetvis icke försiggått i ett enda tempo. Anledningen synes ha varit missnöje med den föregående härordningen, som rekryterade gardena i hufvudstaden och garnisonerna i landsorten ur den allmänna årsbeväringen utan afseende på vederbörandes krigiska fallenhet. En kejsarlig ukas af Kammus företrädare, hvars regering infaller åren 770—781, lär då ha föreskrifvit, att hädanefter ett urval skulle ske; endast sådana välsituerade bönder, hvilkas håg stod åt bågskytte och militära sysselsättningar, skulle uttagas till krigstjänst, de öfriga fingo stanna hemma vid jorden.

Det var naturligt, att det sociala bandet emellan dessa båda kategorier skulle lossna med en sådan anordning. Krigarståndet vann en homogenitet som aldrig förr, med homogeniteten och den ökade vapenöfningen följde ett växande anseende, och småningom framstod sålunda en ny öfverklass, gent emot hvilken bonden tedde sig som ett stillastående och allt mera tillbakasatt samhällselement. Den japanska historien har fullbordat den viktiga process, genom hvilken utvecklingen vinner en ny bärande kraft: en *tjänsteadel*.

För denna nya aristokrati, med dess oförfinade manér och företagsamma sinnelag, fanns ingen plats vid hofvet. Den samlade sig i provinserna, helst i periferien, där det var mest utrymme

för den personliga kraften. Här hade landshöfdingarna med tiden gjort sig sin ställnings naturliga fördelar till godo, isynnerhet sedan kontrollerna från centralförvaltningen på 900:talet indragits. Här fanns alltså lön för tapperheten, och lönen har säkerligen mången gång utgått i jord från »ämbetsgodsen».

Ännu större möjligheter yppade sig emellertid för krigarne i de herrars hus, som af kejsaren erhållit »förtjänstgods» eller eljest skapat sig en af regeringen oberoende landbesittning. Upprepade förbud visa, att jord redan på 700:talet börjat gå i köp mellan privatmän. Vid slutet af 800:talet upphör jordfördelningen inom kommunerna ¹⁾, och femtioskapet blir ett naket territoriellt begrepp; när skatterna samtidigt drivas upp till 50 procent och ändå mera, börja bönderna sluta sig till någon storman, som kunde garantera dem ett visst skydd utan att kräfvat så stora offer. Så är latifundiebildningen i full gång, i trots af författningens statskommunistiska princip; en revolution inom jordäganderätten går parallellt med utsöndringen af den nya, rörliga samhällsklassen och bjuder den tillfällen att koncentrera sig kring stormannaborgar i landsorten, där man blott allt för gärna tog dess armar och vapen i tjänst mot valuta i stycken af jordagodset.

Denna process är, som man ser, i sina grunddrag fullt analog med den, som i västerlandet nästan samtidigt ledt till feodalismen. Latifundierna hette i Japan *sojen*, de höge herrarne *dajmio*, de tjänande riddarne af krigarkasten *samuraj* ²⁾. Det återstod att gifva *sojen* karaktär af län genom att bereda dem immunitet af kronan och deras innehafvare statliga uppgifter i kronans ställe; och det var numera endast en tidsfråga, när detta skulle ske.

Den utveckling vi här skizzerat spänner öfver en tid af fulla fyra sekel, innan de feodalistiska grunddragen voro inristade i Japans historia. Med 1100:talet kan denna förberedelse- och öfvergångsperiod anses afslutad. Nio tiondedelar af riket lågo då under

---

¹⁾ Se OKUBO, ss. 50, 51, 58, jfr justitieministern i Nationalverket, s. 457 f.

²⁾ *Sojen* lär etymologiskt beteckna *trädgård*, *samuraj tjänare*, *dajmio stort namn*. Man talade i begynnelsen äfven om »*schiomio*», litet namn, territorialherrar med mera inskränkt besittning.

sojen, med domsrätt och skatterätt för innehafvaren. Vid dess sida funnos andra immuniteter — uppkomna ej minst genom privata donationer, liksom i Europa — i kyrkans hand; men schismen mellan schinto- och buddakleresi förhindrade ett prästestånd att konsolidera sig. Åt kronan kvarstod i verkligheten blott en procent af landet. Kejsaren var åter reducerad till sina omedelbara domäner.

Det är uppenbart, att vi här stå inför ett nationellt bakslåg emot de kinesiska statstankarne i Taikvaförfattningen. Decentralisationen är i full gång, samhället får åter ett federativt drag såsom under ushiförfattningen, blott med den åtskillnad att territorialherrar nu äga jorden i stället för stamhöfdingar. Det patriarkaliska enväldet blef blott en episod, förmedlande öfvergången från ätt- till länssamhället.

Men hvar är då kejsarens plats i det nya samhället? Och huru har den ursprungliga kejsarliga auktoriteten kunnat förlikas med hela denna utveckling? Det är tydligt, att utvecklingen förutsätter centralmaktens sjunkande, liksom Taikvaförfattningen på sin tid icke skulle varit möjlig utan ättebandets föregående förslappning. Feodalismens grundläggning korresponderar alltså med en själfupplösningsprocess inom envälds- och byråkratsystemet; och det är icke svårt att skönja hufvudfaktorerna i denna sida af problemet.

Redan år 736 räknades i Japan 8 millioner invånare, hvar till måhända ytterligare är att lägga inemot en million¹⁾. Ett personligt regemente öfver ett så stort och öfver vida marker utbredt folk förutsatte en byråkratisk apparat af annat skrot och korn än den japanska. Men härtill kommer som en af hörnstenarne i det kinesiska systemet, att härskaren skall afskiljas från folket; icke blott genom ämbetsmännens härskara utan äfven genom ett ytterligt utveckladt ceremonieell. Hans gudomliga rang förbjuder honom att synas för folket. En praktisk konsekvens blef, att han mer och mer drog sig ifrån regeringsaffärerna. Folket, som icke längre fick se hans person, som icke borde uttala hans namn högt, icke skriva det fullständigt —

¹⁾ Man torde nämligen på orientaliskt vis vid räkningen icke hafva medtagit de små barnen, hvilka kunna skattas till 10% af hela befolkningen; så OKUBO, s. 54 n. 1.

folket ägnade honom allt mera en gudomlig dyrkan, men vande sig af med att vänta ett personligt ingripande af honom i händelsernas gång.

Den makt, kejsaren icke längre utöfvade, måste emellertid falla i andra händer, om icke centralförvaltningen skulle rent upplösas. Detta blef *hofadelns* konjunktur i Japans historia. Denna i hofetikettens alla irrgångar och all kinesisk civilisation djupt bevandrade högaristokrati sammanfattas, åtminstone senare, såsom *kuge* gent emot den nya militäradeln, *buke*. Dess fält var palatsintrigen och diplomatin, icke valplatsen och bragden. Men med anmärkningsvärd skicklighet lyckades den på sitt sätt taga ledningen och i århundraden bevara sin ställning gent emot både kejsarens och landsortens själfrådige herrar, innan den äntligen föll samman.

Hofadelns storhetstid sammanfaller med familjen *Fushivara*s. Stödd på sin jus connubii med kejsarhuset och sin medverkan vid Taikvaförfattningen (ofvan sid. 258), lyckades denna familj småningom inreda sig som en »ring» kring kejsarens person med monopol på hela centralförvaltningen. Dess familjeband gaf författningen den personliga enhet, som tarfvades till ersättning för den kejsarliga viljan. Ett synligt uttryck härför blef regentämbetet, *kambaku*, som inrättades på 880-talet i Fushivaras ärftliga ägo och innebar ett formligt medlareskap emellan kejsare och folk, så att alla petitioner eller ämbetsberättelser måste gå genom dess händer¹⁾. Härmedelst var kejsaren således äfven författningens enligt isolerad från sina undersåtar.

Men ett ännu kraftigare medel att behärska tronen funno Fushivara i *adoptionens* och *abdikationens* instituter; ännu en gång lån från Kina, ehuru de aldrig i mönsterlandet blifvit så systematiskt utvecklade som i Japan. Då man hör samtidens japaner tala om en obruten tronföljd i öfver tvänne årtusenden, så skulle detta tal falla på sin egen fysiska orimlighet, om saken icke i verk-

¹⁾ Uppgifterna om tidpunkten variera vanligen emellan 880 och 888. Endast SANNOMIYA i Nationalverket (s. 275) har 866.— Det nya ämbetet utslöt icke det författningensliga premierministerns, »dajo dajin». Som allt mera tomma former hafva båda ämbetena kvarstått ända in i nutiden, *kambaku* till 1868, *dajo dajin* till 1886. Numera heter statsministern i den konstitutionella författningen »sori dajin».

ligheten möjliggjorts genom adoptionen, som tillät en barnlös kejsare under lifstiden utse en tronföljare af annat (privilegieradt) blod. Vid dylikt urval hade en stormannasläkt gifvetvis tillfälle att göra sig gällande. Skulle det oaktadt en genom själfrådighet obekvämlig härskare komma på tronen, så fanns ett sätt att hederligt bli honom kvitt: den mer eller mindre frivilliga abdikationen. Redan på 800-talet lyckas Fushivara införa detta system; genom flitigt bruk öfvergår det omsider till ren praxis; det blir regeln, att kejsaren efter en kort tids representation afdankar, rakar sitt hår och gömmer sig i ett kloster, hvarifrån han visserligen mången gång kan sysselsätta sig med politiken måhända bättre än från tronen. Systemet får slutligen sin kompletterande afslutning därmed, att till troninnehafvare sättes en minderårig, som måste abdikera så snart han nått en mognare ålder. Det gick ända därefter, att Shimmus berömda tron en gång på 1100-talet innehades, efter de »stores» förordnande, af ett barn mellan 2 och 4 år!

Ofvanifrån kunde således ingen fara hota den högättade familj, som förvandlat Japan — knappt utvuxet ur ättförfattningens primitiva organisation — till ett enda stort släktdomän. Detta är Fushivaras bestående insats i fäderneslandets historia, att de utan att direkt bära hand på det personliga konungadömet för nära ett årtusende ställt det utanför författningens realitet. För rättshistorikern är detta det egendomligaste draget i hela denna historia — det hufvuddrag, som ger denna författningsutveckling sitt största intresse, alldenstund utvecklingen härigenom tvingas att söka substituter på kronan på andra håll.

För Fushivara själf gällde det emellertid att bevara sig äfven för konkurrens utifrån eller från sidan; i främsta rummet från de mäktige provinsguvernörerna, i den mån familjen icke själf räckte att rekrytera deras platser. För detta ändamål tillgrepo de den vanliga utvägen att spela ut den ene mot den andre. Längre följde lyckan äfven här deras politik. Men i själfva systemet lurade här ett farligt frö. Segrarne i en exekution måste belönas, och det låg alltför nära till hands att därtill begagna de besegrades gods. Sålunda tvingades äfven Fushivara att tjäna den mäktiga utveckling, hvarigenom latifundier och oberoende stormän uppstodo i

landsändarne. Och denna utveckling blef slutligen dem själfva öfvermäktig.

Äfven militäradeln hade nämligen nu koncentrerat sig i stora familjer, Tajra och Mina mot o. De tjänade sina sporrar som kejsarens och förmyndarehusets mer eller mindre trogna generaler och landshöfdingar, den förra i sydväst mot koreanska pirater, den senare i nordost mot »jemischi», bägge mot inre orostiftare. Härunder växte deras anseende, medan Fushivaras auktoritet sjönk. Trots ett kejsarligt förbud i begynnelsen af 1100-talet strömmade krigarne till deras borgar och fanor. Rivaliteten dem emellan var det gamla systemets sista garanti. När den bröt ut i öppet krig, då måste segraren blifva Japans herre; ty mot en sådan koncentring af rikets militära kraft var den förvekligade hofadeln numera lika maktlös som barnkejsaren på tronen och exkejsaren bak klostrens murar.

Denna eventualitet inträdde på 1100-talet, sedan inga fiender längre funnos att bekämpa vid rikets portar. Den berömda inbördeskampens skiften intressera oss här endast i den mån de beröra författningslifvet. Segraren i första akten, Kiomori af Tajra, rubbade föga eller intet af de bestående formerna, inredde blott dajo-dajins ämbete som en diktatur för sig. Det var en större man förbehållet att förstå tidens behof och skapa för framtiden.

V.

Den äldre nationella feodalstaten.

År 1185 blef JORITOMO segrare i inbördeskrigets andra akt — Minamotos revanche — och faktisk enväldshärskare i Japan. Endast Jejas disputerar honom i denna statsmannarika historia före »meshi» statsmannens första pris. Från hans anordningar datera japanerna själfva den afgörande vändpunkten i landets öden. Inför ett närmare studium och ett mera modernt perspektiv ter sig visserligen denna vändpunkt vida mindre djupgående och på samma gång mera motiverad af föregående utveckling; men tillräckligt står åter, för att i den ryktbare mannen

se den förste organisatören af Japan i feodala former, fyra hundra år före Jejas fullbordaren.

Den första frågan efter inbördeskrigets slut var att finna en form för segrarens förhållande till kejsaren. Hans ställning var för stark för att kunna täckas med någon af centralförvaltningens vanliga titlar; alltså utnämnde kejsaren honom först (1186) till generalpolismästare och sedan, 1192, till generalfältmarskalk öfver riket. Den senare titeln, *se-i-dai-schogun* (efter orden »stor general för barbarernas tuktande»), hade tillfälligtvis varit brukad redan förut¹⁾; nu blef värdigheten lifstidslång och förvandlad till ett stående ämbete, hvars maktfullkomlighet i själfva verket skulle innesluta den faktiska regeringen i landet.

Joritomos schogunat betecknade nämligen ett obegränsadt heravälde öfver rikets alla militära krafter. Ur sin ställning som högste polismästare härledde han vidare en öfverkontroll öfver rättskipningen, som hittills saknats. För dessa prerogativ upprättades en särskild förvaltning, med krigsråd (»samuraj-dokoro»), öfvertribunal (»mon-schiu-sho») och ett högsta råd (»man-dokoro») jämte några underordnade institutioner. Och denna förvaltning förlades till en annan ort än hufvudstaden, nämligen till Joritomos nybyggda *Kamakura*, på slätten öster om det mångomtalta gränspasset *Hakone*, som skiljer Japan i en östlig (»Kanto») och en västlig (»Kansaj») del.

Äfven i yttre geografiskt hänseende markerades således det »dualistiska» system, som japanerna finna utmärkande för tiden från Joritomo till Mutsubito. Ty medan schogunen från *Kamakura* skötte den verkliga regeringen, fortsatte det rostiga kinesiska statsmaskineriet att fungera i *Kioto* med sina tomma former. Men det var ingen så genomförd riksdelning som i det romerska

¹⁾ Första gången är 794, enligt YOSHIDA, s. 54, andra gången under kejsar *Seiga* 810—823, enligt SANNOMIYA, anf. st. s. 25. Den sistnämndes antagande, att icke flere exempel förekommit, strider emot bl. a. REINS uppgift (s. 326), att titeln bars af en *Minamoto* strax före Joritomo; jfr ofvan s. 261. S. ytterligare framställer *kambaku*-institutionen som det första och *Kiomoris dajin*-ämbete som det andra steget mot schogunatet, så förtjänar i denna embryologi också omnämnas, som första frö, *storomis* ofvan (s. 257) nämnda funktion. Detta torde förtjäna påpekas, enär det visar att sjogunatet gömmer sina rötter i inhemsk utveckling bortom den kinesiska statstypen.

principatets dyarki, dit tanken närmast går vid sökandet efter en västerländsk parallell. Joritomo lärer visserligen för sig och sin familj behållit 9 provinser och af kejsaren fått rätt att utse landshöfdingarna i andra 5, hvaribland hufvudstaden ¹⁾; men föröfrigt utsågos höfdingarna alltjämt från Kioto. Dualismen visar sig i stället i ett dubbelt förvaltningssystem äfven i den lokala administrationen, så att vid sidan af de kejsarliga »kokuschu» i provinserna insattes »schugo» med fullmakt från Kamakura. Vi måste tänka på Richelieus »intendenter» i de franska landsorterna, då vi se dessa Joritomos »schugoner» göra sig breda vid den gamle landshöfdingens sida, tränga honom allt mera undan och själfva taga provinsens ledning icke blott i militäriskt, utan äfven i polis- och justitiehänseende. Utan tvifvel var systemet ganska effektivt, isynnerhet sedan det erhållit ett välbehöfligt supplement genom utsändande af liknande kontrollanter (»shito») i de oberoende krono- eller stormannagodsens (sojen).

Genom denna politik tryggade Joritomo sin auktoritet gent emot både central- och lokalförvaltningen; icke som Fushivara genom ett stötande, omedelbart förmyndarskap, utan genom ett smidigt bevaknings- och kontrollsystem. Formellt rubbades icke kejsarens höghet. Joritomo själf visade tronen all skyldig vördnad och inhämtade lojalt dess samtycke till alla sina reformer. Statsinkomsterna lät han fortfarande gå genom finansdepartementet i Kioto och de kejsarliga skattekräfvarne; endast en viss procent af risskörden förbehöll han sig, med allerhögsta bifall, till underhåll af sitt system. Han hade i sin hand effektivare medel att sörja för de sinas trohet: Tajras och hofadelns genom inbördeskriget herrelösa och förbrutna gods. Med kejsarens uttryckliga godkännande gaf han — som en annan Wilhelm Eröfrare — sina släktingar och anhängare förläningar af dessa länderier. Härmed erhåller feodalsy-

¹⁾ På denna viktiga punkt äro mina sagesmän — REIN, MURRAY, GRIFFIS, BRANDT, LAUTERER, YOSHIDA, OKUBO — mer än vanligt ofullständiga och sväfvande. Jag måste alltså bekänna, att uppgifterna i texten mera tillhöra den art af historisk sanning, som är ett medeltal af stridiga uppgifter, än den, som hvilar på samstämmiga vittnesbörd — för att icke tala om den, som är ett utflöde ur själfva källorna.

stemet i Japan sin så att säga officiella stämpel, och äfven subinfeodation synes redan i full gång¹⁾.

Enligt några uppgifter skall redan Joritomo ha betecknat sitt system som »bakfu»: bakom förhänget (för generalens tält). Vi kunna i detta ord inläsa detsamma som *spel bakom kulisserna*. I själfva verket hade Japans-författningslif-redan länge varit ett dylikt spel och skulle förblifva det ända till revolutionen i våra dagar. Joritomo har utkastat grundtanken, som långa århundraden af evinnerliga strider icke förmådde utplåna: en kronvasall, stödd på sina undervasaller, som landets verkliga herre bakom det kejsarliga allhärskardömets kuliss.

Men visserligen skulle temat få en del variationer under tidernas lopp. Den märkligaste af dem inträdde ganska snart efter den store reformatorns död år 1199. Hans svaga afkomma kom under beroende af släkten Hosho, och desse nye maktkräfvare inredde sig ett tredje ämbete bakom både tenno och schogun, under titeln *schikken* eller riksföreståndare. Under en tid af mera än ett sekel är denne schikken Japans verkliga herre, på så sätt att han håller schogunen i beroende liksom denne kejsaren — alltså regering bak dubbla kulisser! Detta är »skuggschogunernas» tid, hvarunder på kronvasallen i Kamakura tillämpas samma system med abdikation och barnregemente som på suveränen i Kioto. Det kunde gå ända därhän (som år 1260), att kejsare, schogun och schikken samtidigt voro omyndiga, och en släkting till den sistnämnde styrde riket i allas namn! Endast en sträng pietet för former och familjprivilegier²⁾ kan förklara ett så kompliceradt regeringssystem, säkerligen utan like i världshistorien.

Den förste, som reagerade på allvar mot detta sakernas skick, var kejsaren själf. Redan vid Hosho-systemets startande hade ett försök till legitimistisk restauration ägt rum år 1221; år 1333 upprepades det, för andra och sista gången före 1867. Det lyckades att kasta Hoshos statsskick öfver ända, men det lyckades icke att

¹⁾ Se citatet ur en inhemsk krönika hos YOSHIDA, s. 24.

²⁾ Schogunatet var nämligen monopol för Minamotofamiljen. Äfven när det gått ur den rena linjen, antogo efterträdarne namnet Minamoto för rättskontinuitetens skull; REIN s. 346.

återställa kejsarmakten i praktisk funktion. Tvärtom kommer nu den onaturliga episoden med två konkurrerande dynastier (»krysan-temumkriget») och äfven efteråt fortsätter familje- och schogunväldet, denna gång i släkten Aschkagas hand.

Aschkagernas regeringssystem synes ha varit en mosaik af alla föregående, på samma gång det i begynnelsen närmade sig en dyarki äfven i territoriell mening. Den förste i denna nya serie af riksföreståndare skall nämligen hafva stannat som »se-idaj-schogun» i Kioto och medelst en »schikken» som underståthållare kontrollerat hela västern, medan hans son som enkel »schogun» residerade i Kamakura och hade under sig en generalguvernör öfver östern. Måhända betingades detta system af schismen på kejsaretronen. Senare omtalas ett öfre statsråd (»sankanre») af tre medlemmar, ofvanför »samuraj-dokoro» (24 medl.), under schogunens presidium, och det synes som om schogunatet nu blifvit ärfdigt i Aschkaga-släkten; men för öfrigt härskar en stor oklarhet öfver statens organisation under de nära 2 1/2 sekel, som denna nya regim varade.

I själfva verket gör dessa tiders historia intryck af nästan ren anarki. Man har jämfört Japans ställning nu med Tysklands under 30-åriga kriget. Men under dessa tider af hart när oafbruten inbördes fejd slog feodalismen allt fastare rötter, i följd med ett chevaleri som i allt väsentligt påminner om den europeiska medeltidens. Redan 1232 publicerades lagar om länsförhållandet, med troget fasthållande af Joritomos principer. Dajmionerna göra sig efterhand oberoende af alla kontroller, i det de reducera shitonerna till blotta skatteupptagare eller själfva få sig detta ämbete uppdraget. Schugonerna å sin sida vinna ärfdig rätt till sina provinser och antaga sålunda likaledes gestalten af feodalbaroner. I allmänhet grundlägges nu definitivt länens ärflighet, på samma gång som de nya hederslagarne binda vasallen vid hans närmaste herre. Mot denna tidsströmning är äfven schogunen maktlös; och kejsaren själf lekte alltjämt på sin tron eller sof i sitt kloster, i »himmelsk» oberördhet af jordiska missförhållanden. Det är sålunda en tid af ytterlig decentralisation, och det fordrades starka händer för att vrida utvecklingen tillbaka till ett fast ordnad statsväsen med tillbörlig auktoritet.

Denna uppgift löstes under 1500-talets senare hälft af tre män efter hvarandra, en serie af härskargestalter som Gustaf Vasa — Karl IX — Gustaf Adolf eller som Henrik IV — Richelieu — Ludvig XIV, men i Japan alla utanför tronen, och dock med bevarande af tronen. Nobunaga jämnade marken, Hidejoschi (Taikosama) samlade material, och Jejas uppförde byggnaden, i en sällspordt storslagen klimax. Den förstnämnde störtade Aschkagerna och det gamla schogunatet år 1573; hans och efterträdarens makt gömdes i vördnadsvärda titlar ur den gamla rustkammaren — »nadjajins» för Nobunaga, »kambakus» för Hidejoschi —; Jejas återupprättade schogunatet och utbyggde Joritomos statstanke till ett system, som måste räknas bland den konstruerande statskonstens högsta triumfer i alla länders historia.

Med Jejas' seger i inbördeskampen 1600 börjar därför ett nytt kapitel i denna historia — slutpunkten på alla famlande författningsexperiment, den definitiva lösningen på åtta århundradens längtan efter en fast regeringsform på den nationella utvecklingens grund.

Strödda meddelanden.

Invandringen till Kanada. Behovvet af arbetskrafter synes vara ganska stort i Kanada, att döma af de kostnader, staten ikläder sig för att förmå arbetsdugligt folk flytta in i landet. Det har beräknats, att hvarje fullvuxen invandrare från de brittiska öarna kostar den kanadensiska regeringen 13 dollars (häri ingår också emigrantagentens premie).

För fem år sedan erhöll Kanada af hela utvandringen från de förenade konungarikena — 60—70,000 själar om året — blott 12 1/2 %. Med införandet af premiesystemet och med beviljandet af vissa förmåner för immigranterna växte andelen för hvar år och utgör för närvarande mer än 50 % af hela den brittiska utvandringen. Det är i främsta rummet folktillskottet från Storbritannien och Irland man i Kanada är angelägen om. Därnäst stå dock de skandinaviska invandrarne högst i pris.

Äfven den ännu icke fullt utbildade arbetskraften söker man draga till landet. I London finnes en firma som har till specialitet att befordra utförseln af barn till Kanada och i sina annonser förkunnar, att den för 125 dollars vill åtaga sig föra gossar till Kanada och där underhålla dem till dess de blifvit anställda hos en farmare med en lön af 5 till 12 dollars i månaden. En annan firma »gör» i flickor, och en hel rad sällskap, som till en del få tillskott af den kanadensiska regeringen, sörja för utvandringen af engelska, irländska och skotska tjänste- och fabriksflickor, förespeglande dem att inom kort blifva gifta med farmare i de västra provinserna. Zeitschr. f. Socialwiss., hvarur ofvanstående uppgifter äro hämtade, påpekar till slut, att om också Kanada sålunda har stora utgifter för invandrarne, de dock måste betraktas som små, i jämförelse med hvad det kostar att uppföstra alla dessa människor, till dess de kunna blifva produktiva.

För de skandinaviska länderna, hvilkas arbetare, som ofvan nämndes, äro i hög grad eftersökta i Kanada, bör det i dessa den kanadensiska regeringens åtgärder ligga en kraftig maning att vidtaga särskilda mått och steg för att bevara folktillökningen till gagn för det ursprungliga hemlandet.

Till red. insända skrifter:

Zeitschrift für Socialwissenschaft, herausg. von JULIUS WOLF.
1906:

H. 6. *Aufsätze*: K. THIESS, Die Zukunft des landwirtschaftlichen Genossenschaftswesens in Deutschland. 1. — A. NUGLISCH, Die wirtschaftliche Leistungsfähigkeit deutscher Städte im Mittelalter. 1. — A. DIX, Japanischer Vormarsch. — T. G. MASARYK, Neue Sittenlehre. — — *Miscellen*. — — *Buchbesprechungen*.

H. 7—8. *Aufsätze*: S. R. STEINMETZ, Bedeutung und Tragweite der Selektionstheorie in den Sozialwissenschaften. 1. — A. NUGLISCH, Die wirtschaftliche Leistungsfähigkeit deutscher Städte im Mittelalter. 2. — K. GRÜNBERG, Die Genesis der Worte »Sozialismus« und »Sozialist«. — F. HUEPPE, Die Germanen und die Renaissance in Italien. — K. THIESS, Die Zukunft des landwirtschaftlichen Genossenschaftswesens in Deutschland. 2. — — *Miscellen*. — — *Buchbesprechungen*.

H. 9. *Aufsätze*: S. R. STEINMETZ, Bedeutung und Tragweite der Selektionstheorie in den Sozialwissenschaften. 2. — ED. WESTERMARCK, Die Pflichten des Mannes gegen Frau und Kinder bei den Naturvölkern. — L. POHLE, Das Verhältnis zwischen Einkommen und Miete. — Dr. FRAUENSTÄDT, Die preussischen Ostprovinzen in kriminalgeographischer Beleuchtung. — — *Miscellen*. — — *Buchbesprechungen*.

Bidrag till Sveriges officiella statistik. C) Bergshandteringen, 1905. E) Sjöfart, 1904. Sthlm 1906.

Del ny Aarhundrede, redigeret af P. MUNCH. Aarg. 3. H. 9—12, Aarg. 4. H. 1—2. Kbhvn 1906.

Ekonomiska Samfundet i Finland. Föredrag och förhandlingar. Band V. H. 1. Hfors 1906.

Finsk tidskrift för vetenskap, konst och politik, utg. af M. G. SCHYBERGSON och R. F. v. WILLEBRAND. T. LX. H. VI. T. LXI. H. I—II. Hfors 1906.

Försäkringsföreningens Tidskrift 1906. Red: J. LEFFLER. H. 2—3. Supplementhäfte, afd. 1. Sthlm 1906.

Industria. Industripolitisk halfmånadstidning. I arbetarefrågor organ at svenska arbetsgifvareföreningen. Utg. D.F. HJ. G. WALLGREN. Arg. H. N:o 12—19. Sthlm 1906.

I Vår Tids Lifsfrågor. Skriftserie, utg. af SYDNEY ALRUTZ. N:o XLV. Uppsala 1906.

Meddelanden från K. Kommerskollegii afdelning för arbetsstatistik. N:o 2. Sthlm 1906.

»Mercator». Zeitschrift für Handel und Gewerbe Finlands. Herausgeber: AMOS ANDERSON. Jahrgang 1. N:o 3—5, 7—8. Hfors 1906.

Nationalökonomisk Tidskrift. Udg. af Nationalökonomisk Förenings-Bestyrelse. Red. ADOLPH JENSEN. H. 3—5. Kbhvn 1906.

Nordisk Tidskrift för vetenskap, konst och industri, utg. af Letterstedtska Föreningen. Red. OSCAR MONTELIUS. H. 4. Sthlm 1906.

Revue du Travail. Publiée par l'Office du Travail de Belgique. Onzième année. N:o 10—17. Bruxelles 1906.

Skogsvårdsföreningens folkskrifter N:o 6. Sthlm 1906.

Skogsvårds-Föreningens Tidskrift 1906. Red. GUNNAR SCHOTTE. Arg. 4. H. 6—8. Sthlm. 1906.

Social Tidskrift. Organ för Folkbildningsarbetet och de Sociala frågorna. Red. G. H. v. KOCK. Arg. VI. H. 7. Sthlm 1906.

Statistisk Månadsskrift, utg. af Stockholms stads statistiska kontor. Arg. 1. N:o 1—8. Sthlm 1906.

Statsökonomisk Tidskrift. Udg. af Bestyrelsen for den Statsökonomiske Forening. H. 1—2. Kria 1906.

Stockholms köpmannaförenings handelskammare. Årsberättelse för år 1905. II. Sthlm 1906.

The Journal of Political Economy. Vol. 14. N:o 6—7. Chicago 1906.

Tidskrift, utg. af Juridiska Föreningen i Finland. Arg. 42. H. 2—3. Bilaga. Hfors 1906.

Lois et réglemens concernant la police du travail et la régime des établissements classés. Publié par l'Office du Travail de Belgique. Bruxelles 1906.

Brand- och Lif-
försäkringsaktiebolaget

 SKÅNE

 Malmö

Fonder öfver 25,000,000 kr.,

däraf garantifondsförbindelser 10,800,000 kr.

meddelar

brand- och hushyreförsäkringar

samt

lif-, lifränte-

och

kapitalförsäkringar.

